MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

REDA VAIČIULYTĖ

RUSIJOS IR KINIJOS POLITINIŲ IR EKONOMINIŲ INTERESŲ ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANIZACIJOJE ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Doc. Dr. Audronė Janužytė

VILNIUS

2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

RUSIJOS IR KINIJOS POLITINIŲ IR EKONOMINIŲ INTERESŲ ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANIZACIJOJE ANALIZĖ

Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa *621L20012*

Vadovė

_____ doc. dr. Audronė Janužytė

2015 – 04 – 30

Atliko

Tpemns4-01 gr.

Recenzentas

_____ _____ stud. Reda Vaičiulytė

2015 2015 – 04 – 30

VILNIUS

2015

TURINYS

DARBE NAUDOTOS SANTRUMPOS 4
LENTELIŲ SĄRAŠAS 5
PRIEDŲ SĄRAŠAS 6
ĮVADAS 7
1. KONSTRUKTYVIZMO TEORINĖS PRIEIGOS MODELIAVIMAS NACIONALINIAMS INTERESAMS IR VALSTYBIŲ ELGSENAI TARPTAUTINĖJE SISTEMOJE TIRTI 10
1.1. Konstruktyvizmas tarptautiniuose santykiuose 12
1.2. Tapatybės ir nacionalinio intereso aiškinimas, remiantis konstruktyvistine paradigma. 16
1.3. Vaidmens teorija ir valstybės elgesnos tarptautinėje sistemoje analizė 20
2. ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANZACIJOS POLITINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI 24
2.1. Organizacijos įsteigimas, tikslai, uždaviniai ir transformacijos tendencijos 25
2.2. ŠBO funkcionalumo vertinimas 30
2.3. Centrinės Azijos valstybių bei Indijos ir Pakistano interesai ŠBO 34
3. RUSIJOS IR KINIJOS POLITINIŲ IR EKONOMINIŲ INTERESŲ SANKIRTOS ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANIZACIJOJE ANALIZĖ 39
3.1. Kinijos ir Rusijos politiniai interesai ir jų lyginamoji analizė 41
3.2. Kinijos ir Rusijos ekonominiai interesai ir jų lyginamoji analizė 45
3.3 ŠBO tapatybės raidos tipai 51
IŠVADOS 53
REKOMENDACIJOS 56
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA 57
SANTRAUKA 62
SUMMARY 63
ANOTACIJA 64
ANNOTATION 65
PRIEDAI 66

DARBE NAUDOTOS SANTRUMPOS

APEC – Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių ekonominis bendradarbiavima

ASEAN – Association of South-East Asian Nations

CA – Centrinė Azija

EurAsEc – Eurasian Economic Community

ES – Europos Sąjunga

JT–Jungtinės Tautos

ISAF - International Security Assistance Force

KSSO – Kolektyvinio Saugumo Sutarties Organizacija

NATO - The North Atlantic Treaty Organization

SSRS – Sovietinių Socialistinių Respublikų Sąjunga

ŠBO - Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vaidmens tipų pavyzdžiai.

2 lentelė. Kinijos prekybos apimtys su Centrinėmis Azijos valstybėmis 2012 m.

3 lentelė. Pagrindinių CA valstybių elsporto rodikliai 2014 m.

4 lentelė. Centrinės Azijos prekyba su Rusija ir Kinija 2001 – 2013 m.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1. Korupcijos valdžioje indeksas 2014 m.
2. Valstybių sugrupavimas organizacijoje.

ĮVADAS

2014 m. rugsėjo 11–12 d. vykusiame 13-ame Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos (toliau – ŠBO) aukščiausių vadovų susitikime, galima teigti, buvo priimtas istorinis sprendimas dėl organizacijos plėtros – pasiūlyta visateisėmis narėmis tapti Indijai ir Pakistanui. Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija tai – Šanchajaus penketo valstybių (Rusija, Kinija, Kazachstanas, Tadžikistanas ir Kirgizija) pagrindu sukurtas bendradarbiavimo formatas Centrinėje Azijoje, kuris palaipsniui per įvairias organizacijos narystės formas, veiklos kryptis ir numatomą plėtrą, transformuojasi į platesnį regioninį bendradarbiavimą – neretai Vakarų vadinamą anti-NATO bloko kūrimą – Azijoje. Pagrindinėmis veikėjomis organizacijoje laikomos Rusija ir Kinija, kurių interesai persipina ŠBO ir vaidina itin reikšmingą vaidmenį tiek Centrinės Azijos regiono valstybėms, tiek pačios organizacijos transformacijai bei jos tapatybės formavimui. Politikos studijose Centrinės Azijos regionas ilgą laiką nebuvo pagrindiniu analizės objektu, tačiau pasikeitus galios pusiausvyrai po šaltojo karo – Kinijos ir kitų Azijos valstybių galios išaugimas tarptautiniuose santykiuose – įvairių regioninio bendradarbiavimo formatų kūrimas, iš esmės, lėmė aktyvesnį domėjimąsi šio regiono valstybių vystymosi ekonominėmis ir politinėmis perspektyvomis.

Temos aktualumas. Po paskutinio valstybių narių susitikimo 2014 m., užsienio žiniasklaidoje pasirodė naujienos, jog planuojamame 2015 m. liepos mėn. ŠBO vadovų susitikime Ufoje Indija ir Pakistanas gali tapti visateisėmis organizacijos narėmis. Tai paskatina diskusijas apie ŠBO iššūkį JAV tarptautinėje sistemoje bei diskursą apie beprasidedantį naująjį „Didįjį žaidimą“ Azijoje. Galima teigti, jog Centrinės Azijos regione susiduria Rusijos, Kinijos ir JAV interesai ir varžomasi dėl galios ir įtakos šiame regione. Tam, kad būtų galima prognozuoti įvairius ŠBO ateities scenarijus, reikia analizuoti faktorius, lemiančius Rusijos ir Kinijos dalyvavimą organizacijoje, o taip pat ir veiksnius, kurie turi įtakos Rusijos ir Kinijos užsienio politikos formavimui Centrinėje Azijoje: interesai, nacionalinės ir kolektyvinės tapatybės, grėsmės ir jų neutralizavimas, valstybių vaidmuo ir elgsena tarptautiniuose santykiuose.

Darbo problema. Kokie Kinijos ir Rusijos interesai dominuoja ŠBO ir koks galimas jų poveikis Centrinės Azijos šalims bei organizacijos transformacijai ir jos tapatybės formavimuisi.

Problemos ištirtumas. Rusijos ir Kinijos interesai Centrinėje Azijoje ir pats regionas nagrinėtas V. Volovojaus daktaro disertacijoje, ŠBO ir valstybių narių interesai nagrinėti T. Dadabaevo (*T. Dadabaev*), T. Ambrosio, M. Crosstono (*M. Crosston*) darbuose, o taip pat ir autorių N. Norlingo bei N. Swanstromo (*N. Norling* ir *N. Swanstrom*) studijoje.

Darbo objektas. Rusijos ir Kinijos politiniai ir ekonominiai interesai Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje.

Darbo tikslas – ištirti Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje ir atskleisti jų santykių susikirtimo esminius aspektus Centrinės Azijos regione.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pagrindinius konstruktyvizmo teorijos aspektus, susijusius su nacionaliniais interesais, tapatybėmis ir valstybių elgsena tarptautiniuose santykiuose bei sukonstruoti tyrimo modelį;
2. Lyginant ŠBO organizacijos dokumentuose iškeltus tikslus, valstybių narių interesus, atskleisti organizacijos transformaciją;
3. Ištirti ir palyginti Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus bei galimą jų sankirtą ŠBO;
4. Nustatyti galimus ŠBO tapatybės raidos tipus.

Hipotetiniai teiginiai. Valstybių interesus ir jų elgseną tarptautinėje sistemoje lemia pasirinkti vaidmenys bei tapatybės. Tapatūs Rusijos ir Kinijos interesai ŠBO gali lemti jų tarpusavio varžymąsi dėl galios ir įtakos Centrinėje Azijoje.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe naudojami šie tyrimo metodai: **aprašomasis-analitinis** tyrimo metodas taikomas konstruktyvistinės paradigmos ir vaidmens teorijos analizei atlikti; **lyginamasis metodas** naudojamas siekiant įvertinti ir palyginti dviejų valstybių – Kinijos ir Rusijos – interesus Centrinės Azijos regione, išskiriant panašumus ir skirtumus. Taip pat lyginami valstybių narių interesai ŠBO; **dokumentų analizės** metodas naudojamas, tiriant Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos oficialius dokumentus ir kitus šaltinius, kurie leidžia atskleisti organizacijos transformaciją. **Atvejo studijos metodas** naudojamas aptariant atskirų valstybių politines ir ekonomines charakteristikas.

Teorinis pagrindas. Dauguma autorių, analizuojančių Rusijos ir Kinijos interesus ŠBO, remiasi realizmo koncepcija, teigdami, jog valstybių siekiai šiame regione – užtikrinti pagrindinius savo interesus: galią ir saugumą. Šiame magistro darbe siekiama išanalizuoti, kokią įtaką Rusijos ir Kinijos interesų ŠBO formavimui turi valstybės tapatybės elementas ir valstybių pasirinkti vaidmenys, todėl remiamasi konstruktyvizmo teorine paradigma ir vaidmens teorija, kurios leidžią atskleisti, kaip valstybėms sąveikaujant ir įgyvendinant nacionalinius interesus formuojasi valstybinis ir kolektyvinis identitetai tarptautinėje sistemoje.

Šaltinių ir literatūros apžvalga. Analizuojant konstruktyvizmo teoriją, remiamasi A. Wendto teorinėmis studijomis, kuriose analizuojama valstybių tapatybė bei apibrėžiami pagrindiniai jos modeliai[1]. Taip pat naudojamasi ir kitų konstruktyvistinę paradigmą analizavusių tyrinėtojų, tokių kaip M. Hollis, S. Smith, A. Leander, A. Klotz, C. Lynch ir kitų autorių darbais, kuriuose atskleidžiama,

[1]A. Wendt: „Anarchy is What States make of it“, „Tarptautinės politikos socialinė teoerija“

kokią įtaką nacionaliniams interesams ir valstybės vaidmens pasirinkimui turi individualūs ir kolektyviniai identitetai. Analizuojant organizacijos transformaciją bei pagrindines veiklos kryptis, remiamasi W. Song ir I. Oldeberg darbais, kuriuose išskiriami pagrindiniai ŠBO veiklos teigiami ir neigiami aspektai[2]. Taip pat nagrinėjami oficialūs ŠBO bei valstybių narių dokumentai, statistiniai duomenys ir moksliniai bei politinės publicistikos straipsniai tyrinėjama tematika.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas, santraukos ir anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Pirmoje dalyje analizuojami pagrindiniai konstruktyvizmo teorijos aspektai bei atskleidžiami esminiai valstybių elgsenos bruožai tarptautinėje sistemoje. Antrojoje magistro darbo dalyje nagrinėjami ŠBO tikslai, uždaviniai, veiklos kryptys bei Centrinės Azijos, Indijos ir Pakistano valstybių interesai organizacijoje. Trečioje darbo dalyje tiriami ir lyginami Rusijos ir Kinijos politiniai ir ekonominiai interesai ŠBO. Taip pat analizuojami veiksniai, galimai lemiantys šių šalių konfrontaciją dėl įtakos ir galios Centrinėje Azijoje bei aptariami galimi ŠBO tapatybės raidos tipai.

Terminų vartojimas. Šiame darbe Centrinės Azijos regionas yra suvokiamas kaip politinis-geografinis regionas, kurį sudaro Kazachstanas, Uzbekistanas, Kirgizija, Tadžikistanas ir Turkmėnistanas, buvusios Sovietų Sąjungos valstybės[3].

Transformacija yra apibrėžiama kaip keitimas, per(si)tvarkymas, per(si)formavimas[4].

[2] W. Song „Interests, Power and China‘s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)“, I. Oldeberg „The Shanghai Cooperation Organization: Power house or Paper Tiger?M. Hollis, S. Smith „Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas“, A. Klots ir C. Lynch „Startegies for research in constructivist international relations“, S. Guzzini ir A. Leander „Constructivism and International relations. Alexander Wendt and his critics“.

[3] Volovoj V. Politinio stabilumo Centrinėse Azijos valstybėse problema: iššūkiai ir stabilizacijos pagrindai. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2012, p. 5.

[4]Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius : Alma littera, 2013

1. KONSTRUKTYVIZMO TEORINĖS PRIEIGOS MODELIAVIMAS NACIONALINIAMS INTERESAMS IR VALSTYBIŲ ELGSENAI TARPTAUTINĖJE SISTEMOJE TIRTI

Valstybių interesai ir elgesys tarptautinėje sistemoje gali būti tiriami remiantis tarptautinių santykių teorijomis – realizmu, neorealizmu, struktūriniu realizmu, neoliberalizmu, kurios yra priskiriamos racionalistinių teorijų grupei ar konstruktyvizmu. Kiekviena iš šių teorijų nagrinėja, kas yra tarptautinė sistema ir jos veikėjai bei kaip formuojami ir įgyvendinami nacionaliniai interesai tarptautinėje politikoje. Racionalistinėse teorijose aiškinama, jog tarptautinę sistemą sudaro aktoriai, kurie veikia savarankiškai ir dažnai iš egoistiškų paskatų, o jų sprendimai yra aplinkos poveikio konstruktas[5]. Kitaip tariant, tarptautinė sistema čia tarsi atrenka ir socializuoja valstybes, o tai reiškia, jog valstybių elgesys – tarptautinės struktūros padariniai. Kaip teigia žymiausias realizmo teorijos pradininkas H. Morgenthau, realizmas siekia „užčiuopti ir perprasti jėgas, lemiančias nacijų politinius santykius, taip pat suvokti, kokias būdais tos jėgos veikia viena kitą ir tarptautinius santykius“[6]. Analizuodamas tarptautinės sistemos veikėjus bei jų interesus realizmas nurodo, jog intereso sąvoka turi būti apibrėžiama galios sąvoka. O pati tarptautinė sistema esanti anarchiška ir „nesanti svarbi valstybių elgesio priežastis; ji daugių daugiausia sudaranti sąlygas, kuriomis žmogaus prigimtis galinti sukelti karą“[7]. Kitaip tariant, reali užsienio politika ne visada bus racionali savanaudiškų interesų prasme, o tai reiškia, jog asmeniniai valstybės sprendimų priėmėjų motyvai ir vertybės neturi įtakos jokiam valstybių vykdomos politikos aiškinimui.

Neorealizmo teorijose, aiškinant tarptautinę sistemą ir jos veikėjus, svarbiu elementu tampa „hegemoninis stabilumas“ ir tarptautinės sistemos struktūriškumas bei veikėjų padėtis sistemoje (kuri kaip ir realizme yra anarchiška). Kitaip tariant valstybių interesai ir tapatumas yra iš anksto nustatyti bei pastovūs, o jų elgesys turi būti aiškinamas vien tik tarptautinių santykių kontekste. K. Waltzo teigimu, „[...] visos valstybės turi vykdyti tas pačias funkcijas“[8], tai reiškia, jog valstybių išsidėstymas gali būti traktuojamas kaip „pozicinis“, kuris nurodo valstybių galios santykinę padėtį kitų valstybių atžvilgiu. Taigi, iš čia kyla priešprieša realizmui, nes skatina domėtis valstybių galios situacija, o ne ideologijomis ar valstybės vadovų įsitikinimais.

Priešingai nei (neo)realizmo teorijose, konstruktyvizmo paradigmoje, „tarptautinė politika nėra objektyvi, materiali tikrovė, ji yra intersubjektyvi arba socialinė tikrovė, ją kuria veikėjų veiksmai

[5] Lebow R. N., *A cultural theory of international relations.* United Kingdom:Cambridge University Press, 2008, p. 53
[6] Hollis M., Smith S., *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas.* Vilnius: Tyto Alba, 1998, p. 37
[7] Op. Cit. P. 114
[8] Op. Cit., p. 127

ir tapatybės, kuriems savo ruožtu daro įtaką normos, idėjos, sąveikos ir struktūra“[9]. Būtent „intersubjektyvumas“, „tapatybė“, „veikėjų veiksmai“, „normos“ ir „sąveika“ yra raktiniai žodžiai konstruktyvistinėje paradigmoje. Todėl aiškinant tarptautinę sistemą tampa svarbūs nacionalinė tapatybė ir interesai kaip socialiniai konstruktai. Kita vertus, valstybės interesai bei tapatumas nėra pastovūs ir duoti, o konstruojami valstybėms sąveikaujant tarptautinėje sistemoje. Visa tai galima nusakyti sąvoka – idėja[10], todėl analizuodamas struktūras A. Wendtas pažymi, jog „svarbiausios struktūros, kuriose valstybės dalyvauja yra sukurtos idėjų, o ne materialiųjų jėgų“[11]. Būtent, pastarosios nusako valdžios reikšmę, priemones, kuriomis valstybės pasiekia savo interesus. Konstruktyvizmo paradigmoje teigiama, jog „anarchija yra tokia, kokią ją sukuria valstybės“[12]. Kitaip tariant, norint ištirti, kokia anarchija bus, reikia nustatyti galios ir intereso santykį. Tiriant valstybių elgseną užsienio politikoje, remiantis konstruktyvizmo paradigma, galima atskleisti užsienio politikos formavimo ir nacionalinės tapatybės bei nacionalinių interesų santykį bei paaiškinti kaip jis kinta keičiantis vertybėms ir normoms. Priimdami faktą, jog aplinka, kurioje veikia valstybės yra „tiek pat socialinė, kiek materiali [..] galime teigti, jog socialinės sąveikos tarp valstybių įvairiuose lygmenyse keičia vadovų, tautų ir institucijų vertybes bei normas (drauge kinta ir tapatybės), – tai skatina nacionalinių interesų pokyčius[13]. Apskritai, užsienio politikoje galima pastebėti dualizmą – vidinės vertybės, normos ir veikėjai ginantys jas užsienio politikoje vs. išorinis poveikis / tarptautinės vertybės (regiono valstybių vertybės, lūkesčiai viena kitos atžvilgiu). Kitaip tariant, konstruktyvizmo prieigos naudojimas nacionaliniams interesams ir valstybės elgsenai užsienio politikoje tirti, suteikia galimybę sujungti procesus, vykstančius valstybės viduje ir tarptautinėje sistemoje. Taigi, šioje teorinėje dalyje analizuojama konstruktyvizmo paradigmos svarbiausi elementai – tapatybė ir nacionalinis interesas – bei vaidmens teorija, kurie padeda ne tik suvokti valstybės elgesio modelius tarptautinėje sistemoje, bet taip pat gali būti teorinė prieiga Rusijos ir Kinijos interesų ŠBO atvejo analizei atlikti.

[9]Jakniūnaitė D., *Kur prasideda ir baigiasi Rusija: kaimynystė tarptautinėje politikoje,* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, p. 43.
[10] A. Wendt savo knygoje Tarpautinės politikos socialinė teorija aiškina, jog valdžia ir interesai formuoja idėjas, kitaip tariant idėjos susideda būten iš minėtų elementų.
[11] Wendt. A., *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 329
[12] Op. Cit. P. 330
[13] Karpavičiūtė I., *Kaita ir nacioanlinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 100.<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_2029-0225.V_13.PG_99-134/DS.002.0.01.ARTIC> [žiūrėta 2015 02 22]

1.1. Konstruktyvizmas tarptautiniuose santykiuose

Konstruktyvizmo paradigma pirmiausia buvo naudojama sociologijoje, vėliau išplito į kitus socialinius mokslus, analizuojant ir bandant suprasti konstruktyvizmo paradigmos ištakas, neapseinama be kitų pagrindinių teorijų paminėjimo, nes būtent konstruktyvizmas buvo plėtojamas visų pirma kaip atsakas į vyravusias pagrindines tarptautinių santykių teorijas – realizmą bei iš jo išaugusį neo-realizmą bei struktūrinį realizmą ir neo-liberalizmą (kaip jau minėta šios dalies pradžioje šios paradigmos yra priskiriamos racionalistinių teorijų grupei). Tokia šios koncepcijos analizės schema remiasi ir Ch. Reus-Smit knygoje „Theories of International Relations".

Taigi, anot Ch. Reus-Smit, po Antrojo Pasaulinio karo tarptautinėje sistemoje susiklosčiusi situacija nulėmė realizmo paradigmos iškilimą kaip pagrindinės teorijos, analizuojančios valstybių elgesį. Tačiau suvokimas, kad tarptautinė sistema – tai valstybių, tarpvalstybinių santykių ir nevalstybinių subjektų, o ypač transnacionalinių korporacijų tarpusavio priklausomybė[14], nulėmė realizmo teorijos dominavimo pabaigą bei liberaliosios krypties teoretikų triumfą, o kartu liberalizmo kaip naujos tarptautinių santykių koncepcijos pripažinimą. Čia iškyla valstybių svarba: veikdamos tarpusavyje jos tampa pagrindiniu tarptautinių santykių objektu.

Racionalistinės paradigmos yra konstruojamos, grindžiant jas trejomis mikroekonomikos teorijos prielaidomis:

1. Politiniai aktoriai, ar tai būtų valstybės, ar individai, manoma, yra atomistiniai, savanaudiški, racionalūs.
2. Aktoriai į socialinę sąveiką/socialinius santykius įžengia su jau suformuotais interesais.
3. Visuomenė suprantama kaip strateginė vieta, leidžianti aktoriams siekti jų iš anksto suformuotų interesų, t.y. jie nėra socialinės aplinkos produktas, veikiau socialinių santykių formuotojai.[15]

Toks vyravęs tarptautinės sistemos modelis buvo pradėtas kritikuoti taip vadinamų kritinės teorijos šalininkų. Anot šios srovės teoretikų, neo-realizmas ir neo-liberalizmas iš esmės iškreipia požiūrį ir suvokimą apie valstybių elgesį. Kritika čia buvo nukreipta prieš valstybių įvaizdį, kuris parodo, jog jos yra „dominuojantys aktoriai sistemoje, veikiantys pagal saugumo realizavimą per savo interesų prizmę"[16]. Taigi, iš esmės racionalistinės krypties teoretikus kritikuojama dėl jų nurodyto suvokimo, jog valstybių egoizmu paremti interesai yra aukščiau socialinės sąveikos. Įsivyravus kritinei teorijai bei jos pamatiniams teiginiams, buvo artėjama prie konstruktyvizmo teorijos pagrindo, kur pagrindinis dėmesys skiriamas identiteto ir jo vaidmens, konstruojant bei įgyvendinant valstybių

[14]Reus-SmitCh.,*Theories of International Relations*. New York (N.Y.) : Palgrave Macmillan, 2005. P. 189
[15]Ten pat.
[16]Wendt A., *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics.* Cambridge university press: International Organization, Vol. 46, No. 2 (Spring, 1992), p. 392

nacionalinius interesus, suvokimui. Todėl tai, kas buvo labiausiai kritikuojama racionalistinėse paradigmose, tampa atskaitos tašku konstruktyvizmui.

Aptardami konstruktyvizmo paradigmą, D. Jankūnaitė ir E. Nekrašas teigia, jog bene esminis šios teorijos elementas yra tai, kad „reikšmės ar prasmės atsiranda socialinių sąveikų procese“[17]. Vadinasi, priešingai nei teigia realizmas ar neo-realizmas, tiek žmonės, tiek valstybės kaip savarankiškos tarptautinės sistemos veikėjos, savo elgesį tarp objektų ir savęs pačių grindžia prasmėmis, kurias tie objektai turi. Taigi, konstruktyvistinės paradigmos akcentu tampa tai, kad pasaulis, kuriame gyvename, yra mūsų pačių konstruktas[18]. Vadinasi, realybė yra socialiai konstruojama. Teigiant, kad realybė yra socialiai konstruojama joje veikiančių aktorių, svarbu suvokti, kokios reikšmės yra suteikiamos tai sąveikai – vyraujančios idėjos, kultūrinė aplinka, kuriai priklauso, taisyklės ir normos, reguliuojančios pačią sąveiką. Taigi tai, kokios reikšmės suteikiamos, yra esminis socialinės sąveikos aspektas[19].

A. Wendtas savo studijoje „Anarchy is what states make of it“ taip pat nurodo, jog „fundamentalus socialinio konstruktyvizmo teorijos principas yra tai, jog žmonės veikia objektus, įskaitant ir kitus aktorius, pagrindinėmis reikšmėmis, kurias tie objektai įprasmina“[20]. Taigi, konstruktyvizmo paradigmoje svarbu yra ne tik pati tarptautinės sistemos aktorių sąveika, svarbu yra ir tai, kokią įtaką jai turi valstybių kuriamos prasmės, perteikiamos tiek užsienio politikoje, tiek formuojant dvišalius santykius. Konstruktyvistinėje paradigmoje socialinė sąveika taip pat nusakoma per tarpusavio priklausomybės (angl. *interdependence)* prizmę. Kaip pastebi P. R. Viotti ir M.V. Kauppi, tarpusavio priklausomybė apibrėžia situaciją, kuomet veiksmai ir įvykiai vienoje valstybėje turi įtakos kitai[21]. Tokia valstybių sąveika galima tik egzistuojant tam tikrai bendrai priklausomybei, kurią sąlygoti gali ta pati istorinė praeitis, užsienio politikos siekiai ar kuriamos vertybinės sistemos. Taigi, tarpusavio priklausomybės veiksnys gali turėti įtakos ne tik užsienio, bet ir dvišalių santykių politikai.

Kalbant apie A. Wendto konstruktyvistinės paradigmos aiškinimą ir kritiką K. Waltzo neorealistinei teorijai verta labiau išskirti struktūros ir vieneto (ar kitaip vadinamo agento) reikšmę šiai teorinei prieigai. Taigi, visų pirma akcentuojama tai, jog „idėjos, o ne materialūs veiksniai daro įtaką socialinėms struktūroms, o žmonių individualumą, tapatybę lemia šios bendros idėjos, kurios

[17]Jakkniūnaitė D., Nekrašas E., Kaip tirti tarptautinius santykius kosnstruktyvistiškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė, *Politologija 2010/3*, Vilnius, 2010, p. 41
[18]Epstein C., Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics.*European Journal of International Relations, 2011*. P. 329 <http://ejt.sagepub.com/content/17/2/327.full.pdf+html> [žiūrėta: 2015 01 13]
[19] Ten pat.
[20]A.Wendt, Op. Cit. P 396
[21]Viotti P. R., Kauppi M. V., *International relations and world politics. Security, Economy, Identity*, USA: Prentice Hall, 1997, p. 4

apibūdinamos kaip struktūra“[22]. Kita vertus, jei atskirsime galią ir interesą nuo materializmo, tai čia pamatysime, jog pastarųjų turinys yra nulemtas idėjos ir kultūros. Taigi čia galima daryti išvadą, jog struktūra įteisina tam tikras elgesio ir suvokimo formas, kartu ribodama veikėjų tapatybes ir pasirinkimus. Kalbant apie veikėjų santykį, reikia paminėti, kad būtent veikėjai, sąveikaudami tarpusavyje ir formuodami vienas kito tapatybes, elgesio normas bei standartus, tą struktūrą ir kuria[23]. Kitaip tariant, struktūra yra socialinis konstruktas, kuris gali kisti ir kinta, kartu keičiantis veikėjų sąveikų pobūdžiui ir bendroms reikšmėms.

Anot S. Guzzini (užsienio politikos, tarptautinių santykių teorijų – realizmo ir konstruktyvizmo –analitiko), konstruktyvizmą iš kitų koncepcijų, analizuojančių tarptautinę sistemą ir valstybių elgsenos modelius, skiria trys elementai:

1. Formuojamas suvokimas, jog globali politika yra grindžiama idėjomis, vertybėmis bei normomis, kylančioms iš intersubjektyvumo.
2. Prigimtinė „struktūros“ sąvoka aktoriams turi ne tik reguliuojamąjį, bet sudedamąjį poveikį.[24] Tai reiškia, jog struktūra aktorių sąveikos metu leidžia iš naujo jiems apsibrėžti interesus ir tapatybę.
3. Prigimtinės struktūros ir aktoriai bendrai sudaro ir bendrai nustato vieni kitus. Struktūros sudaro aktorius pagal jų interesus ir tapatybes, bet struktūros yra kuriamos, atkuriamos bei keičiamos dėl nepastovios agentų/aktorių veiklos[25].

S. Guzzini minimas intersubjektyvumas konstruktyvistiniu požiūriu apima struktūras ir agentus. Intersubjektyvumo suvokimui paaiškinti A. Klotz ir C. Lynch pasitelkia tam tikro socialinio fenomeno visuomenėje vaidmenį. Anot autorių, „normos, taisyklės, reikšmės, kalba, kultūra ir ideologija tai socialinis fenomenas, kuriuo remiantis kuriama tapatybė ir imamasi veiksmų“[26]. Taigi tam, kad socialinis fenomenas išliktų (kartu su juo ir sukurta tapatybė), jį turi pripažinti daugiau nei vienas žmogus. Per socialinio fenomeno – tapatybės – prizmę žmonės save apibrėžia, t.y., tai, kas jie yra, nusako socialinio fenomeno sukurta tapatybė. Tapatybės ir interesai nepriklauso vadinamajam „aš“ izoliuojant juos nuo kitų, priešingai – tai santykio tarp mūsų ir „kitų“ pasekmė.[27] Kitaip tariant, suvokti, kas mes esame ir kokie mūsų tikslai, galime vykstant bendradarbiavimui su kitais ir iš to kylančiais naratyvais. Intersubjektyvumo suvokimas yra daugiau nei bendras individų tikėjimas. Sukurtos tam tikros reikšmės (kaip pavyzdį galima įvardinti bendrą visų individų tikėjimą alegoriškai

[22] Jakniūnaitė D. Alexanderio Wendt‘o iššūkis tarptautinų santykių teorijai. *Politologija* 2005/4 (40), Vilnius: VU TSPMI, p. 80
[23] Ten pat.
[24]The ideational structure has constitutive and not just regulative efectional actors.
[25]Guzzini S., Leander A., *Constructivism and International relations. Alexander Wendt and his critics*, New York: Routlege, 2006. P. 3
[26]Klotz A, Lynch C., *Strategies for research in constructivist international relations*, New York, England: M. E. Sharpe Armonk, 2007, p. 7
[27]Browning S. Ch., *Constructivism, Narrative and Foreign Policy Analysis – A Case Study of Finland*.Germany, 2008, p. 49

atsiskaitymo priemone) tampa stabiliomis ir kuriančiomis socialinę tvarką, kurią konstruktyvistai vadina struktūromis ar institucijomis. Taigi, normos ir taisyklės nusako ne tik kaip veikia pasaulis, tačiau ir tai, kurie interesai ar tapatybės yra galimi. Tai reiškia, jog valstybės lyderiai, pasinaudodami tam tikromis sukurtomis reikšmėmis, gali atitinkamai veikti užsienio politiką. Tai gali būti bendra istorinė tapatybė, religija ar vertybinė sistema, pvz.: demokratinių normų valstybėse užtikrinimas ir puoselėjimas.

Kitas elementas, būdingas konstruktyvizmo paradigmai ir suvokiamas skirtingai nei iki tol egzistavusių teorijų – nacionaliniai interesai ir tapatybės konstravimas. Dauguma nacionalinių interesų, tarp jų ir saugumo poreikio, yra kuriami per tai, kaip valstybės tapatybė yra suvokiama santykyje su kitais („kitų“ tapatybės suvokimu.)[28]. Tarptautinės sistemos aktoriai dažnai negali suvokti savo interesų tol, kol nežino, ką atstovauja „tie kiti“, o tai priklauso nuo jų socialinės sąveikos (ryšių).[29] Valstybės gali plėtoti interesus palaikant, kuriant ar priimant tam tikrą identitetą ir atvirkščiai – tapatybės pokytis gali sąlygoti esminių valstybės interesų pokytį. Pavyzdžiui, Rusijos ir Kinijos suvokimas, kad Vidurio Azijos valstybės yra jų interesų ir įtakos zona – tai valstybių kolektyvinio identiteto kūrimas ir palaikymas, siekiant įtvirtinti savo statusą šiame regione. Tačiau abiejų valstybių tapatybių pokytis (Rusija Vidurio Azijos regioną suvokia kaip integralią savo dalį dėl istorinės praeities, tuo tarpu Kinijai šis regionas ne tik savęs kaip imperinės valstybės suvokimas, tačiau savo nacionalinių interesų užtikrinimo galimybė) sąlygojo ir pagrindinių valstybės interesų pokytį.

Apibendrinant, galima teigti, kad konstruktyvistiniu požiūriu valstybės tapatybė priklauso nuo istorinio, kultūrinio, politinio ir socialinio konteksto. Tad jos elgsena tarptautinėje sistemoje ir konstruojant pagrindinius užsienio politikos tikslus priklausys nuo to, kokia valstybės tapatybė buvo suformuota, veikiant visiems faktoriams.AnalizuojantRusijos ir Kinijosinteresus Vidurio Azijos regione, galima išskirti keletą veiksnių iš daugelio, kurie lemia ir formuoja ne tik valstybių tapatybę, tačiau ir galimus nacionalinius interesus. Tad tai – valstybių istorinė ir kultūrinė praeitis, politinė sistema ir vyraujantis režimas. Todėl tolimesnėje darbo dalyje bus siekiama paaiškinti ir apibrėžti, kas yra tapatybė bei valstybių interesai konstruktyvistinėje paradigmoje.

[28] Katzenstein P. J., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University press, 1996, p. 14
[29] Ten pat.

1.2. Tapatybės ir nacionalinio intereso aiškinimas, remiantis konstruktyvistine paradigma.

Tapatybės yra būtinas tarptautinės ar vidaus politikos elementas, siekiant užtikrinti bent minimalų valstybių elgesio nuspėjamumo ir tvarkos tarptautinėje sistemoje lygį. Kitaip tariant, pasaulis be tapatybių yra pasaulis kupinas chaoso ir netikrumo, o tai kur kas pavojingesnė būsena nei anarchija tarptautinėje sistemoje. Pasak T. Hopfo, tapatybė atlieka tris reikšmingas funkcijas visuomenėje – ji pasako tau ir kitiems, kas tu esi, ir tuo pačiu nurodo tau, kas yra kiti[30]. Valstybės atveju, ji „supranta kitus pagal jiems priskirtas tapatybes, tuo pačiu reprodukuodama savo tapatybę per kasdienę socialinę praktiką.“[31] A.Wendto požiūriu, tapatybė yra tai, kas suteikia interesams prasmę[32]. Tačiau A. Klotzas ir C. Lynchas teigia, jog konstruktyvizmo paradigmoje tapatybė yra konstruojama naudojant tam tikrus „raktinius žodžius“ ar simbolius, tokius kaip civilizacija, religija ir ideologija[33], tačiau ji nėra pastovi, t. y. valstybėms veikiant tarptautinėje sistemoje, gali keistis jų tapatybės[34].

A. Wendtas, analizuodamas valstybių elgesį tarptautinėje sistemoje, išskiria 4 tapatybės modelius: 1) asmeninė / korporatyvinė; 2) rūšinė; 3) vaidmens; ir 4) kolektyvinė[35].

1) asmeninė / korporatyvinė tapatybė. Pagal šį modelį, valstybės yra savarankiški subjektai, turintys tam tikras jiems būdingas savybes – teritorija ir valstybę sudarančius individus[36]. Individams įgyvendinus bendrumo sąlygą, t. y. atradus „grupinį aš“, susiformuoja korporatyvinė tapatybė (taip pat kaip pavyzdį galima išskirti korporatyvines organizacijas, kurios šiuo atveju yra lyginamos su valstybėmis). Korporatyvinė tapatybė suteikia pagrindą valstybėms elgtis savanaudiškai kitų valstybių atžvilgiu, nes valstybės individai palaiko aiškų atsiskyrimą nuo kitų. Taigi, taip valstybės diskriminuoja kitų grupių interesus teikdamos pirmenybę saviems[37].

2) Rūšinės tapatybės tipo pagrindą sudaro „ne bet kuri bendra charakteristika, o tik turinti socialinį turinį ar prasmę“[38]. Pagal šią koncepciją, valstybių rūšinės tapatybės savybės siejamos su režimo ar/ir valstybės valdžios ir valdymo formomis. Žvelgiant iš tarptautinės sistemos perspektyvos, rūšinė tapatybė gali tapti valstybių prievartinės politikos ar agresijos priežastimi. Kaip pavyzdį galima nurodyti Sovietų Sąjungos komunistinės santvarkos įtvirtinimą aneksuotose valstybėse kaip Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Pasinaudodama prievartos mechanizmais ir galios persvara, viena valstybė tiesiogiai veikė kitas, taip rūšinę tapatybę paversdama bendra charakteristika. Wendto nuomone,

[30] Hopf T., p. 175
[31] Hopf T., The promise of constructivism in International Relations, *International security*, Vol. 23, No 1, 1998, p. 175
[32] Wendt A. Op. Cit. P. 247
[33] Klotz A, Lynch C., Op Cit. p. 65
[34] Ten pat.
[35] Wendt A., *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 40
[36] Wendt A., Op. Cit., p 240
[37] Ten pat.
[38] Wendt A., Op. Cit., P. 241

„ekonominės gerovės interesas tampa augimo poreikiu tik esant tam tikroms valstybės formoms, veikiant istoriškai atsitiktiniams rūšiniams identitetams, o ne valstybių korporatyviniams identitetams“[39]. Taigi, valstybės, turinčios rūšinę tapatybę tarptautinėje sistemoje elgiasi taip, jog užtikrintų ekonominę gerovę (augimą) kaip nacionalinį interesą.

3) Vaidmens tapatybės tipasremiasi priklausomybe nuo kultūros ir „kitų“, bet nesiremia prigimtinėmis savybėmis. Analizuojant valstybėms taikomas vaidmens tapatybes, galima įžvelgti, jog formuojant užsienio politikos tikslus, atitinkami valstybių vaidmenys yra jų vidaus politikos formuotojų darbo rezultatas. A. Wendto nuomone, šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje valstybių kaip aktorių atliekami vaidmenys yra labiau politikų įsitikinimų nei santykio su „kitais“ išraiškos rezultatas. Valstybėse, kuriose susiformavo vaidmens tapatybės modelis, nacionalinis interesas siejamas su fiziniu išlikimu ar savarankiškumu. Tarptautinėje sistemoje valstybių vaidmenų apsikeitimas – kiekvienos iš jų suvereniteto pripažinimas, o bet kurios valstybės / aktorės prioritetas – išsaugoti suverenitetą[40]. Taigi, valstybės, galėdamos veikti savarankiškai tiek tarptautinėje sistemoje, tiek vidaus politikoje, išlaiko savarankiškumą ir įgyja taip vadinamą elgesio laisvę – laisvai formuoti vyriausybes, kontroliuoti savo išteklius ar formuoti bei vykdyti užsienio politiką.

4) Kolektyvinės tapatybės modelis, viena vertus,apima korporatyvinės, vaidmens ar rūšinės tapatybės modulių tam tikrus bruožus, bet kita vertus, jos esminis bruožas – laikyti „kitų“ gerovę savo gerbūvio dalimi[41]. Kolektyvinės tapatybės tipas padeda valstybėms bendrai ar bendradarbiaujant spręsti problemas tarptautinėje sistemoje. Taigi, kaip vienas iš elgsenos modelių gali būti valstybių jungimasis į bendras organizacijas tam, kad būtų efektyviau sprendžiamos iškilusios bendros ar panašaus pobūdžio problemos (kaip pavyzdį galima išskirti saugumą). Kalbėdami apie kolektyvinį identitetą realistai jį kritikuoja teigdami, jog valstybės yra egocentriškos ir nelinkusios konstruoti kolektyvinės tapatybės.Tačiau tai, jog individai tapatinasi kartu su valstybe, leidžia manyti, jog tarptautinėje sistemoje aktoriai remiasi ne tik egocentriškomis paskatomis. Kolektyvinės tapatybės suvokimui įtakos turi tai, kaip valstybės save tapatina, t. y. „aš“ ir „kitų“ suvokimas, priklausantis nuo to, kokį pagrindą tarptautinės sistemos aktoriai pasirinka saviidentifikacijai: regioną, religiją, kultūrinius ar vertybinius aspektus.

A. Klotzas ir C. Lynchas, analizuodami tapatybės sampratą, išskiria du požiūrius: 1) struktūros sudaro agentus, kur esminiai kriterijai yra standartai / vaizdavimas, stabilumas / nestabilumas ir kintamumas[42]; ir 2) agentai sudaro struktūras, kur esminiai kriterijai yra: klasifikavimas / išreiškimas, pasirinkimas / interpretacija bei seka[43]. Remiantis šiais kriterijais jie suformuoja valstybės pasirinkimo / interpeliacijos tapatybės modulį, kuris kyla iš nacionalizmo ir iš jo kylančio nesaugumo naratyvų.

[39]Wendt A., Op Cit. P. 252
[40] Wendt A., Op. Cit. P. 251
[41]Wendt A., Op Cit. P. 245
[42] Klotz A., Lynch C. Op. Cit, p. 69-74
[43] Klotz A., Lynch C. Op. Cit., p. 80-85

Sudėtingų dichotomijų vaidmuo atveria kelią alternatyviems tapatybės vaizdavimams. Tad alternatyvų atsiradimas suteikia individų grupei pasirinkimo galimybę. Tiek kiekviena visuomenės grupė, tiek ir valstybės stengiasi pakeisti priklausomybę vienai grupei kita per bendrą konkuravimo su aukštesnius vertinimo kriterijus turinčia grupe[44]. Sumenkęs tarptautinis statusas sukuria palankias sąlygas tapatybės kaitai. Politinis elitas tai įgyvendina per „naujos globalios misijos“ sukūrimą, keičiant valstybės statusą tarptautinėje sistemoje, išlaikant nacionalinio identiteto tęstinumą. Interpeliacija tai – procesas, kurio metu tauta priima politinio elito sukurtą tapatybę[45]. Pasinaudodami tomis pačiomis vertybėmis, kalba ir kitais aspektais, pripažįstamais toje žmonių grupėje, valstybės lyderiai bando paveikti tautą tam, kad įgautas pasitikėjimas leistų priskirti savo tapatybės koncepciją, tačiau autoriai pabrėžia tai, jog politinis elitas turi nuolat reprodukuoti naudojamas metaforas, nes visuomenėje galimos identiteto alternatyvos.

Analizuojant nacionalionio intereso sampratą konstruktyvistinėje paradigmoje, pirmiausia reikėtų apibrėžti, kas apskritai yra interesas. Pavyzdžiui A. Wendtas teigia, jog „interesai atspindi tai, ko subjektai nori ir nusako elgesį padedančius paaiškinti motyvus“[46]. Kitaip tariant galima įžvelgti tiesioginę intereso ir identiteto priklausomybę, kadangi be interesų identitetas neturi motyvacijos, o be identiteto interesai neturi krypties. Kalbant apie valstybes ir jų nacionalinius interesus, galima teigti, jog pastarųjų elegesys ir motyvai tarptautinėje sistemoje priklauso nuo interesų, nulemtų būtent anksčiau minėtų identitetų. Taigi tai tik patvirtina A. Wendto teiginį, jog interesai yra tiesiogiai susiję su identitetais. G. Alexander ir R. Koehane iššskiria 3 nacionalinius valstybių interesus: 1) fizinis ilšlikimas; 2) savarankiškumas ir 3) ekonominė gerovė[47] prie kurių A. Wendtas priskiria 4) kolektyvinę savigarbą kaip nacionalinį interesą.

1) *Fizinis išlikimas* yra susijęs su individais, kurie sudaro valstybės-visuomenės kompleksą, todėl bendrine prasme fizinio išlikimo interesas yra susijęs būtent su komplekso išlikimu[48]. Kaip pavyzdį galima pateikti, jog tam tikrais atvejais (ankstesniais laikais karo metais) individai ar kolektyvo dalys buvo aukojami tam, kad būtų apsaugotas išlikimo interesas.
2) S*avarankiškumo* interesą visų pirma galima apibūdinti kaip tos pačios valstybės-visuomenės galimybes kontroliuoti savo išteklius bei rinkti savo vyriausybę. Pastarasis, kaip pažymi G. Alexander ir R. Koehane, gali būti skirtingo laipsnio ir gali būti išmainomas, jei priklausomybės nauda bus didesnė nei jos kaštai[49].

[44] Klotz A., Lynch C. Op. Cit. P. 78
[45] Klotz A., Lynch C. Op. Cit. P. 80
[46] Wendt. A, Op. Cit., p. 247
[47] Alexander G., Koehane R. The Concept of National Interests: Uses and Limitations. *Presidential Decisionmaking in Foreign Policy*.Boulder: Westview, 1980, p. 217
[48] Wendt A., op. cit., p. 251
[49] Alexander G., Koehane R., Op. Cit., p. 230

3) *Ekonominė gerovė* apibrėžiama kaip visuomenės gamybos būdas ir valstybės išteklių palaikymas. Verta paminėti tai, kad šis interesas „tampa augimo poreikiu tik esant tam tikroms valstybės formoms, veikiant istoriškai atsitiktiniams rūšiniams identitetams, o ne korporatyviniam identitetui“[50]. Tačiau tai nereiškia, jog augimas yra mažiau svarbus šiuolaikinės valstybės nacionalinis interesas.
4) *Kolektyvinės savigarbos* interesas reiškia „grupės pasitenkinimo savimi, pagarbos ar tam tikro statuso poreikį[51]. Tai, kaip tarptautinėje sistemoje elgsis veikėjai, priklauso nuo to, ar kolektyvinis savęs suvokimas bus teigiamas ar negatyvus. Pirmuoju atveju valstybių elgsena bus paremta suvereniteto gerbimu ir pripažinimu bei bendradarbiavimu. Kitų valstybių suvereniteto pripažinimas parodo tai, jog bent jau formaliai valstybė turi lygią su kitais padėtį, o tai apsaugo nuo valstybės poreikio saugant save vykdyti agresyvią politiką prieš kitas valstybes. Negatyvus savęs suvokimas atsiranda iš suprasto kitų nepagarbos ar pažeminimo, pasireiškiančio vis labiau konkurencingoje šių laikų tarptautinėje sistemoje. Šiuo atveju savo pozicijas bus siekiama įtvirtinti nuvertinant kitus ar taikant agresyvią politiką kitų atžvilgiu (Hitlerio užsienio politikos uždaviniai buvo formuojami dėl taip vadinamo Vokietijos pažeminimo pralaimėjus Pirmąjį pasaulinį karą, todėl savo agresyviais veiksmais prieš kitas valstybes siekė įtvirtinti Vokietijos kaip galingos ir stiprios sistemos veikėjos, statusą.).

Apibendrinant galima pasakyti, jog šie keturi išvardinti interesai yra privaloma sąlyga valstybės-visuomenės kompleksui siekiant saugumo, o kartu nustatant griežtus apribojimus valstybės veiksmams užsienio politikoje. Todėl, galima sakyti, kad pagrindiniai valstybių siekiai formuojant užsienio politiką ir elgseną tarptautinėje sistemoje yra paremti minėtų nacionalinių interesų – valstybės savarankiškumas, gerovės augimas, kolektyvinė savigarba – užtikrinimo pagrindu, kurių įgyvendinimas yra neatsiejamas nuo saugumo sąvokos. Konstruktyvistinės paradigmos požiūriu[52], pagrindiniu saugumo elementu yra laikomas „saugumizuojantis/desaugumizuojantis veikėjas, kuris nurodo tai, kas tampa saugumo objektu“[53]. Tad tai, kokie bus valstybių veiksmai tarptautinėje sistemoje siekiant užtikrinti savo valstybės saugumą, priklausys nuo jų pačių saugumo objekto įvardijimo. Skirtingai nei realizmo paradigmoje, čia grėsmių identifikavimas priklauso nuo grėsmių identiteto suvokimo (kaimyninės valstybės vidaus politikos pokyčiai, turintys įtakos užsienio politikai, valstybės vidaus sukrėtimai ir pan.). Pasak M. Barnetto, „grėsmės suvokimas kyla ne iš materialiųjų

[50] Wendt A., Op. Cit., p. 252
[51] Ten pat.
[52] Šis požiūris į konstruktyvizmą atspindi Kopenhagos mokyklos konstruktyvistinės paradigmos aiškinimą.
[53] Jakevičiūtė J., Paradigminės konstruktyvistų ir neorealistų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja. *Vytauto Didžiojo universitetas.* P. 146. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_2029-0225.V_9.PG_143-168/DS.002.0.01.ARTIC> [Žiūrėta: 2015 01 25]

veiksnių, t.y. valstybių galios skirtumo, o iš idėjinių ir socialinių konstruktų, t.y. skirtingų valstybių įsitikinimų.“[54]Taigi, konstruktyvizmo paradigmoje saugumo problemos priežastimi gali tapti tapatybės konfliktas. Kolektyvinio identiteto veikiamos valstybės dažnai jungiasi į įvairius valstybių blokus, aljansus ar sąjungas, kuriose jas vienija bendras identitetas, tam, kad būtų užtikrintas didesnis saugumo jausmas.

1.3.Vaidmens teorija ir valstybėselgesnos tarptautinėje sistemoje analizė

Valstybės elgesys formuojant pastarosios užsienio politiką ar veikiant pačioje tarptautinėje sistemoje galima sakyti glaudžiai susijęs su jau minėtais bei aptartais elementais – tapatybe bei nacionaliniu interesu ir jų sąveika. Tačiau taip pat valstybės sąveika su kitais bei „savęs“ ir „kitų“ apibrėžimas per tam tikrus identitetus ar jų sukurtus įvaizdžius gali būti suvokiamas kaip valstybės elgesys, taikant tam tikrus pasirinktus vaidmenis. Čia kaip ir pačioje konstruktyvistinėje paradigmoje atsiranda svarbus socialinės sąveikos elementas, kadangi aktoriai elgiasi priklausomai nuo to, kokį įvaizdį kitiems suteikia socialinės sąveikos metu. Kitaip tariant, pagal konstruktyvistinę tarptautinių santykių teoriją, vaidmens sąvoka atlieka analitinės jungties tarp identiteto ir užsienio politikos elgsenos bei jungties tarp veikėjo ir struktūros rolę, kuri siekia paaiškinti, kaip užsienio politika yra formuojama valstybės lygmenyje[55]. Taigi, valstybės požiūris, sprendimai ir veiksmai *vis-a-vis* kitus tarptautinės sistemos aktorius yra skirti siekiant įgyvendinti tam tikrą vaidmenį ir gali būti suvokiamas remiantis vaidmens teorija (angl. *Role Theory*)[56]. Antai Kinijos vaidmuo Centrinės Azijos regione priklausys ne tik nuo to, kokį vaidmenį ir pareigas pasrinks šalies lyderiai – regiono lyderės, balansuotojos ar pan., tačiau taip pat ir nuo to, kokios vertybės ir normos bus formuojamos regiono valstybių.

Taigi toks valstybių užsienio politikos aiškinimas, kuomet pastarųjų elgesys analizuojamas per atliekamus vaidmenis, galima sakyti naujas analizės požiūris į užsienio politikos studijas bei naujas proveržis konstruktyvistinėje paradigmoje. Vaidmens teorijos pagrindiniai teiginiai, kuriais remiamasi šiame darbe, suformuluoti jos pradininko K. J. Holsti, kuris ėmėsi iniciatyvos tiriant santykį tarp nacionalinio vaidmens koncepcijos ir valstybės dalyvavimo tarptautinėje politikoje. Holsti teigimu, pati nacionalinio vaidmens koncepcija yra valstybės lyderių priimamų bendro pobūdžio sprendimų, įsipareigojimų, taisyklių, veiksmų visuma, tinkanti vienai kažkuriai individualiai valstybei. Tam

[54]Jakevičiūtė J., Op. Cit.,p. 153
[55] Aggestam L., Role Conceptions and the Politics of Identity in Foreign Policy. *ARENA Working Papers*, Vol. 1999, No. 8, 1999.
[56] Kojola L., Ivanauskas V., *Lithuanian Eastern Policy 2004-2014: The Role Theory Approach*. P. 53

tikraprasme tai yra valstybės suformuotas įvaizdis, jos orientacijos, funkcijos kitų valstybių atžvilgiu[57]. Tai reiškia, jog pradėjusi elgtis pagal tam tikrą vaidmenį, valstybė turėtų juo remtis regioninėje ar tarptautinėje sistemoje. Taigi, pagal K. J. Holsti, vaidmens teorija turi tris pagrindinius elementus: pirmasis – jau minėta nacionalinio vaidmens koncpecija; antrasis – vaidmens lūkestis (ang. *Role expectation*), kuris gali būti apibūdinamas kaip vaidmenys, kurių iš vaidmens atlikėjo tikisi kiti veikėjai ar jų grupės; trečiasis – nacionalinio vaidmens atlikimas (ang. *National role performance*), kuris apima faktinį užsienio politikos konstravimą/elgesį užsienio politikoje, kalbant apie sprendimus bei veiksmus, kurių imamasi, įskaitant ir rezultatus[58]. Taigi remiantis pagrindiniais vaidmens teorijos elementais, galima analizuoti valstybių lyderių ar politikos vykdytojų prisiimtus vaidmenis konstruojant užsienio politikos prioritetus.

Kitas žymus šios paradigmos šalininkas Stephan G. Walker teigia, jog vaidmens analizės sąvokos[59] leidžia kategorizuoti įsitikinimus, įvaizdžius ir identitetus, kuriuos pavieniai asmenys ar grupės taiko sau ir kitiems taip pat suteikia tyrėjui galimybę pasitelki tiek į struktūrą, tiek į procesą orientuotą perspektyvą[60]. Autorius taip pat pažymi, jog užsienio politikos vykdymas yra tiesioginis vaidmens vietos *(role location)* rezultatas. Šis procesas apima socialinę sąveiką, kai tam tikras veikėjas savo poziciją priskiria per socialinę struktūrą, kartu priskirdamas tam tikrą vietą ir kitam. Tai reiškia, jog veikėjas turi pasirinkti atitinkamą vaidmenį, adekvatų tam tikrai situacijai. Pavyzdžiui Vidurio Azijos valstybių vaidmens pasirinkimas ŠBO turi būti atitinkamas šių valstybių situacijai regione t.y. pagal esamą situaciją regione valstybių vaidmuo bus labiau balansuojantis dviejų valstybių Rusijos ir Kinijos interesų atžvilgiu, nei kurios nors Vidurio Azijos valstybės kaip organizacijos lyderės vaidmuo.

Vaidmens analizėje be anksčiau minėtos vaidmens vietos, labai svarbiais elementais yra laikomi *vaidmens poreikis* bei *auditorija*. Vaidmens poreikisparodo tam tikrus suvaržymus, renkantis vaidmenį tam tikroje situacijoje, o auditorija yra esminis, nors dažnai pamirštamas vaidmens teorijos aspektas[61]. Kalbant apie auditoriją, verta pastebėti, jog pastaroji atlieka keletą svarbių funkcijų – bendru sutarimu nustato vaidmens realybę; teikia užuomenas vaidmens atlikėjui; įsitraukia į socialinės interakcijos stiprinimą per teigiamas ir neigiamas sankcijas, susijusias su vaidmens atlikimu[62]. Apibendrinant galima teigti, jog auditorijos faktorius vaidmens teorijoje užima svarbią vietą,

---

[57]Holsti K. J., National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*, Vol. 14, No. 3, 1970, p. 245–246

[58]Kojola L., Ivanauskas V., Op. Cit., p. 53

[59] Vaidmens teorija išskiria pagrindines sąvokas, kuriomis remiantis yra analizuojama valstybių užsienio politika. Taigi be jau minėtų trijų, taip pat priskiriamos: išorinės aplinkos vaidmens priskyrimas; vaidmens priskyrimų sistema arba pozicija (angl. *A system of role prescriptions*)

[60] Walker S. G., *The Relevance of Role Theory to Foreign Policy Analysis*. Durham, NC: Duke University Press, 1987, p. 2-3.

[61] Thies Cameron G., Role Theory and Foreign Policy. USA: University of Iowa, 2009, p. 11. Rasta: <http://myweb.uiowa.edu/bhlai/workshop/role.pdf> [žiūrėta 2015 03 03]

[62] Ten pat.

indikuodamas veikėjui galimus tolimesnės elgsenos modelius, kaip pavyzdį galima išskirti Vidurio Azijos valstybių Rusijos užsienio politikos įgyvendinimo šiame regione atžvilgiu. Čia Centrinės Azijos regiono valstybės gali būti apibūdinamos kaip auditorija, nusakanti Rusijai galimus tolimesnius elgsenos modelius, pripažindama jos vaidmenį kaip regiono lyderės, palaikančios bendrą valstybių identitetą, pasinaudojant bendra istorine praeitimi bei bendra politine sistema. Paminėjus vieną iš vaidmenų, kurį gali sau prisiimti valstybės, natūraliai kyla klausimas, o kokie dar vaidmenys egzistuoja šioje paradigmoje? Siekiant atsakyti į šį klausimą, galima grįžti prie jau minėto K. J. Holsti, kuris savo analizėje puikiai atskleidžia galimus rolių pasirinkimus. Taigi, autorius pagrindiniame savo veikale „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“įvardija per 17 galimų vaidmenų pasirinkimų, iš kurių lentelėje bus pateikiami tie, kurie, darbo autorės nuomone, tinka darbo atvejo analizei atlikti.

1lentelė. Vaidmens tipų pavyzdžiai

Vaidmens tipas	**Pagrindinės funkcijos**	**Pirminiai vaidmens šaltiniai**
Revoliucionarus lyderis-imperialistas	Sistemos transformacija; galios pasiskirstymo keitimas.	Ideologijos, augančios galimybės.
Bloko lyderis	Artimesnis bendradarbiavimas tarp bloko narių; bloko narių apsauga; opozicionavimas kitiems blokams.	Sistemos struktūra; išorinės grėsmės; ideologija.
Balnasuotojas	Balansavimas tarp blokų; tarptautinė integracija.	Galios panaudojimas sistemoje; vieta.
Bloko narys, sąjungininkas	Palaikymas bloko lyderiui; bloko galimybių didinimas.	Grėsmės vertinimas; vieta; ideologinis panašumas; sistemos struktūra.
Tarpininkas	Integracija; tarpininkavimas kylant konfliktams bloke.	Tradicinė politika; vieta.
Buferis	Skirti bloko lyderius ar pagrindines galias.	Vieta; nepakankamos galimybės.
Regiono lyderis	Funkcijos susijusios su regionu, su kuriuo valstybė save identifikuoja; specialios atsakomybės.	Vieta; saviidentifikacija;
Pavyzdys	Prestižo skatinimas; įtakos įgijimas tarptautinėje sistemoje, siūlant tam tikrą vidaus politiką.	Pasyvumo-aktyvumo dimensija;

Sudarė autorė remiantis K. J. Holsti, National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy, 1970

Kaip galima matyti iš lentelėje pateiktų vaidmenų tipų, valstybė gali turėti daugybę nacionalinio vaidmens koncepcijų. Atitinkamos rolės pasirinkimas taip pat gali priklausyti nuo tokių faktorių kaip valstybės dydis, populiacija, geografinė padėtis, ekonomika ir pan., tad pasirinkdama tam tikrą jai būdingą vaidmenį, net ir ndedidelė valstybė gali turėti itin svarbią vietą tarptautiniuose santykiuose[63]. Apibendrinant, verta pažymėti tai, kad kaip ir kolektyvinio identiteto atveju, kuris savyje talpina kitų identitetų pagrindus, tokių pačių sąsajų galima rasti ir vaidmens teorijoje, kurios pagrindą sudaro atskiri elementai, glaudžiai susiję su valsybių pasirenkamomis tapatybėmis, „savęs“ ir „kito“ identifikacija. Kitaip tariant, vaidmens teorija atlieka tarsi tilto tarp jau aptartų agento ir struktūros tarptautiniuose santykiuose, tad jos pasitelkimas, aiškinant valstybių elgseną užsienio politikos atžvilgiu, o kartu ir veikiant tarptautinėje sistemoje, gali padėti vertinti „gilesnius“ priežastinius ryšius.

[63]Kojola L., Ivanauskas V., Op. Cit., p. 53

2. ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANZACIJOS POLITINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI

Įvairių tarptautinių ar regioninių organizacijų susikūrimo pagrindu gali būti tiek tam tikra kolektyvinė valstybių tapatybė, tiek bendri saugumo, ekonominiai ar kiti valstybių interesai, kurie turi įtakos jų susitarimui dėl bendradarbiavimo. Valstybių noras jungtis, siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo, neretai aiškinamas pasitelkiant institucionalizmo teoriją, kuri padeda suvokti, kaip institucijos atspindi valstybės politinę sistemą, pagal kokius principus pastarosios veikia bei nustato kompetencijų balansą ir kaip ilgainiui suformuoja taisykles, kurios lemia suinteresuotų grupių, individų bei kolektyvinį elgesį. M. Brecheris ir F. P. Harvey teigia, jog institucionalizmas tarptautiniuose santykiuose siekia paaiškinti tarptautinių institucijų susiformavimą ir išsilaikymą bei atsakyti į pagrindinius šios koncepcijos keliamus klausimus – kaip ir kur institucijos „rūpi“[64]. Racionalistinėse teorijose aiškinama, jog daugiašalių bendradarbiavimo organizacijų susikūrimas yra rezultatas, sprendžiant strategines sąveikos dilemas. Kitaip tariant, valstybės-aktoriai, susiduria su skirtingomis strateginėmis situacijomis dėl savo įvairių galios ir interesų konfigūracijų[65]. Taigi susidaro padėtis, kurią galima apibrėžti kaip įtakos siekimo žaidimą. L. Martin teigimu, šiame žaidime turi būti aiški galios ir interesų asimetrija tarp jo dalyvių[66]. Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos atveju sudėtingas interesų ir galios žaidimas vyksta tarp pagrindinių regiono lyderių Kinijos ir Rusijos bei mažesniųjų partnerių Centrinėje Azijoje.

Kaip teigia W. Songas darbe „Interests, Power and China‘s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)“, egzistuoja trys organizacijos susikūrimo priežastys. Pirmoji priežastis yra susijusi su saugumo užtikrinimu regione[67]. Verta pastebėti, kad su šiuo požiūriu sutinka ir dauguma Kinijos analitikų, kurių nuomone Kinija, kaip viena iš organizacijos iniciatorių dėl savo geografinės padėties, pirmiausia, siekė per kuriamą instituciją garantuoti saugumą Centrinės Azijos regione. Kita priežastis yra siejama su autoritarinių režimų išsaugojimu, t. y. ŠBO organizacija, kurią sudaro autoritarinių režimų valstybės, siekia išsaugoti autoritarinius režimus ir apsaugoti juos nuo demokratizacijos įtakos bei užkirsti kelią aktyvėjančiai demokratizacijos bangai tiek regione, tiek visame globaliame pasaulyje[68]. Trečioji priežastis kyla iš pagrindinių strateginių ir geopolitinių Kinijos ir Rusijos bei Centrinės Azijos valstybių interesų ŠBO: Kinija siekia kontroliuoti kaimyninį regioną per daugiašalio bendradarbiavimo formatą; Rusija, pasinaudodama ŠBO formatu, siekia kontroliuoti

[64] Brecher M., Harvey Frank P., *Millennial Reflections on International Studies : Realism and Institutionalism in International Studies.* USA: University of Michigan Press, 2009, p. 138
[65] Weiquing Song, *Interests, Power and China‘s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)* P. 87
[66] Lisa Martin, *Interests, power, and multilateralism’, International Organization* 46(4), (1992), p. 766.
[67] Weiquing Song, Op. Cit., P. 86
[68] Ten pat.

Kinijos įtaką regione[69]; o Centrinės Azijos valstybės siekia suvaržyti Rusijos ir Kinijos įtakos didėjimą per ŠBO institucinę sąrangą[70].

Su šiomis ŠBO susikūrimo pagrindinėmis priežastimis galima sutikti arba joms polemizuoti. Tiriant ir analizuojant įvairius šaltinius, galima daryti prielaidą, jog pirminė organizacijos steigimo priežastis, kurią įvardija ir steigimo dokumentas – chartija, yra saugumas (taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, jog dar prieš valstybėms narėms pasirašant steigimo dokumentus, buvo pasirašyta ir priimta Šanchajaus konvencija kovai su terorizmu, separatizmu ir ekstremizmu[71]),o kaip minėta prieš tai, kintant valstybių interesams, kartu kinta ir transformuojasi pati organizacija, todėl atsiranda naujų ne mažiau svarbesnių bendradarbiavimo sferų. Todėl šioje darbo dalyje siekiama išanalizuoti organizacijos susikūrimo priežastis, raidą ir valstybių narių interesus organizacijoje.

2.1. Organizacijos įsteigimas, tikslai, uždaviniai ir transformacijos tendencijos

Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija oficialiai įsteigta 2001 m. „Šanchajaus penketo“ valstybių (Rusija, Kinija, Kazachstanas, Kirgizija ir Tadžikistanas) pagrindu. Pats „Šanchajaus penketo“ bendradarbiavimo formatas kilo iš poreikio išspręsti pasienio problemas tarp Kinijos ir buvusios Sovietų Sąjungos (pagrindinės problemos: sienų demarkacija ir pasienio teritorijų nuginklavimas)[72]. Valstybėms pasiekus susitarimą, Kinija, pastebėjusi naudą išlaikyti bendradarbiavimą su CA regiono valstybėmis (Kazakchstanu, Kirgizija bei Tadžikistanu), ėmėsi derybų dėl galimo dvišalio bendradarbiavimo, tačiau dėl CA valstybių nepasitikėjimo didžiaja kaimyne, į derybas buvo įtraukta Rusija ir tokiu būdu atsirado naujas įdomaus pobūdžio formatas – „dvi pusės, bet penkios šalys“[73]. Valstybėms rengiant kasmetinius susitikimus, „Šanchajaus penketo“ formatas institucionalizavosi, atsirado poreikis bendradarbiavimą išplėsti, tad buvo įtraukti nauji tikslai, tokie kaip narkotikų prekyba, nusikaltimai pasienio srityse ir augantis islamo ekstremizmas. Taigi, visa tai tapo pagrindu naujai – Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijai. Tuometiniai vadovai ŠBOsukūrimo priežastis ir jos pagrindinius uždavinius nurodė kaip kovą prieš taip vadinamas tris „blogio jėgas“ – tarptautinį terorizmą, etninį separatizmą ir religinį ekstremizmą.Kitaip tariant, pagrindinė ŠBO sukūrimo priežastis kilo iš saugumo bei jam kylančių grėsmių neutralizavimo būtinumo. Remiantis Kopenhagos mokyklos konstruktyvistinės teorijos aiškinimu, kur

[69] Kazantsev A., Russian policy in Central Asia and the Caspian Sea region. *Europe-Asia Studies* 60(6), (2008), p. 1080.
[70] Chien-peng Chung, *China and the institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization, Problems of Post-Communism* 53(5), (2006), p. 10.
[71] Shanghai Cooperation Organization. Documents.<http://www.sectsco.org/EN123/2001.asp,> [žiūrėta 2015 03 14]
[72] Song. W. Op. Cit. P. 90
[73] Ten pat.

išskiriantsaugumizuojantį/desaugumizuojantįveikėją, galima įvardinti tam tikras kylančias grėsmes saugumui ir nurodyti kokių veiksmų turėtų imtis valstybės jų neutralizavimui tarptautinėje sistemoje. ŠBO įkūrimoatveju, valstybės steigėjos desaugumizuojančiu veiksniu įvardijo terorizmo grėsmę, kylančią iš Afganistano bei religinio separatizmo suaktyvėjimo regione. Taigi, bendradarbiavimas ir galimybė derinti užsienio politikos veiksmus grėsmių atžvilgiu galėjo būti tas saugumizuojantis veiksnys, lėmęs organizacijos įsteigimą.

Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijai,be minėtų valstybių steigėjų, taip pat priklauso Uzbekistanas ir valstybės narėsstebėtojų teisėmis – Indija, Iranas, Pakistanas, Mongolija ir Afganistanas. Su Baltarusijos, Šri Lankos ir Turkijos valstybėmis ŠBO bendradarbiauja dialogo formatu[74] (žr. Priedą Nr. 1 „Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos valstybių sugrupavimas“). Analizuojant Afganistano dalyvavimą stebėtojo teisėmis, verta pažymėti tai, jog organizacijos steigimo metu ši valstybė buvo minima kaip potenciali grėsmė regiono saugumui dėl iš ten kylančios terorizmo grėsmės. Vėliau, 2005 m. prasidėjo diskusijos dėl valstybės-stebėtojos teisių suteikimo Afganistanui. Buvo įkurtaKontaktų grupė, kuri turėjo parengti pasiūlymus dėl bendradarbiavimo susitarimo tarp Afganistano ir ŠBO[75].2011 m. viena iš didžiausių sąjungos narių – Rusija – pareiškė paramą Afganistanui dėl galimo valstybės-stebėtojos statuso suteikimo.[76]Tai galima vertinti kaip tam tikrą organizacijos nusiteikimą prieš JAV ir kitas Vakarų valstybes.2005 m. JAV taip pat buvo išreiškusios norą prisijungti prie organizacijos valstybės-stebėtojos statusu, tačiau tam pasipriešino Rusija ir Kinija. Jų pagrindinis argumentas buvo tai, jog JAV geografiškai nepriklauso šiam regionui, nors tokia geografinės priklausomybės Centrinės Azijos regionui sąlyga, iš esmės, nėra numatyta organizacijos chartijoje. Kaip pastebi W. Songas, kiek kitokios „žaidimo taisyklės“ buvo pritaikytos Šri Lankai ir Baltarusijai, kai jos įgavo „dialogo partnerių“ statusą, kuris pagrindinių regiono lyderių buvo pritaikytas tam, kad būtų galima priimti prašymus dėl įvairių narystės formų ne iš regiono šalių[77].

Indijos ir Pakistano prisijungimo prie organizacijos visateisių narių statusu klausimas buvo keliamas nuo pat ŠBO susikūrimo 2001 m. (kartu norą prisijungti buvo išreiškęs Iranas, tačiau kai kurių analitikų teigimu, realias galimybes prisijungti prie organizacijos turi tik Indija ir Pakistanas). Čia svarbiu aspektu tampa taip vadinamų „simpatijų/antipatijų“ (nors Kinija akivaizdžiai remia Pakistano kandidatūrą, tačiau šios vienos šalies priėmimas būtų atmestas Rusijos ir *vice versa* Indijos kandidatūros palaikymo atveju[78]) ir asmeninių konfliktų veiksnys (Kinijos ir Indijos nesutarimai sprendžiant Kašmyro ir Tibeto konflikto klausimus). Taigi galimas šių šalių visateisis narystės

[74]Shanghai Cooperation Organization <http://www.sectsco.org/EN123/Pakistan.asp> [žiūrėta 2015 03 05]
[75]“Protocol on Establishmen to the SCO – Afghanistan Contact Group betweeen the Shanghai Cooperation Organisation and the Islamic Republic of Afghanistan“, 2009 gegužės 7d. <http://www.sectsco.org/EN/show.asp?id=7 > [žiūrėta: 2015 02 13]
[76]Basharat H. „Russia backs Afghan bid for SCO observer status“ *Pa jwhok Afghan News*, 2011 birželio 16, http://www.pajhwok.com/en/2011/06/16/russia-backs-afghan-bid-sco-observer-status [žiūrėta: 2015 02 13]
[77] Weiquing Song, Op. Cit., p. 100
[78] Ten pat

pripažinimas, spėjama, turėtų vykti kitame ŠBO susitikime Ufoje, kuris planuojamas 2015 metų liepos mėnesį, Rusijai pirmininkaujant ŠBO (įdomu tai, jog dėl organizacijos praplėtimo, suteikiant valstybėms visateisių narių statusą, labiau pasisako būtent Rusija. Tai leidžia manyti, jog šios valstybės pirmininkavimo metu bus susitarta dėl istorinio pastarosios praplėtimo. J. Kuceros teigimu, ŠBO plėtra, priimant į organizaciją Indiją ir Pakistaną, būtų naujas etapasorganizacijoje, kuris būtų siejamas su augančiaatsvara Vakarų dominavimui Azijoje“[79]. Kita vertus, organizacijos plėtra, priimant du didelį potencialą artimoje perspektyvoje turėsiančius žaidėjus, reikštų arba gilesnę pastarosios integraciją ir efektyvesnį veikimą, arba priešingai – sumažintų jos galimybes veikti. Kitaip tariant, šių valstybių priėmimas į organizaciją, gali pakenkti ŠBO solidarumui dėl jų tarpusavio konkurencijos ir nesutarimų. Vertinant šių šalių prisijungimą, lemiančiais veiksniais tampa pačių valstybių interesai organizacijoje (apie tai kalbama 2.3. poskyryje) ir tai, kokią naudą gaus ŠBO pagrindinės veikėjos – Rusija ir Kinija.

Nagrinėjant organizacijos transformaciją nuo jos įsteigimo iki šių dienų, ją galima analizuoti per valstybių narių išsikeltus tikslus bei bendradarbiavimo veiklos kryptis, kurios buvo nubrėžtos bei nurodytos skirtinguose organizacijos dokumentuose. Taigi, norint atskleisti, kaip keitėsi organizacijos veiklos kryptys, – lyginami tikslai ir uždaviniai pagrindiniuose oficialiuose organizacijos dokumentuose – „Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos Chartijoje“, „5-erių ŠBO metinių Deklaracijoje“ ir Astanos deklaracijoje.Šie dokumentai pasirinkti darant prielaidą, jog 10 metų yra pakankamas laiko tarpas pirminiams tikslams įgyvendinti bei išsikelti naujiems. Pagrindiniame ŠBO steigimo dokumente „Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos Chartijoje“ nurodomi šie esminiai tikslai ir uždaviniai:

1. Stiprinti abipusį pasitikėjimą, draugystės ir geros kaimynystės santykius tarp valstybių narių;
2. Stiprinti bendradarbiavimą įvairiose srityse; palaikyti ir skatinti taiką, saugumą ir stabilumą regione; skatinti naują demokratišką, teisingą, racionalią politinę ir ekonominę tvarką;
3. Skatinti veiksmingą bendradarbiavimą politikos, prekybos ir ekonomikos, gynybos, teisėsaugos, aplinkos apsaugos, kultūros bei mokslo ir technologijų, švietimo, transporto ir energetikos ir kt. sferose, įkuriant atitinkamas tarpvyriausybines institucijas.
4. Kovoti prieš terorizmą, religinį ekstremizmą bei separatizmą, narkotikų prekybą ir regiono mastu veikiančias nusikalstamumo grupuotes.[80]

[79] Kucera J. What Does Adding India and Pakistan Mean For The SCO? *Eurasia net*, 2014 10 07. Rasta<http://www.eurasianet.org/node/70346> [žiūrėta 2015 03 05]

[80]Charter of the Shanghai Cooperation Organization, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=69> [žiūrėta: 2015 02 18]

Nors ŠBO įsteigimą lėmė saugumo grėsmės (kurios akcentuojamos ne tik Chartijos pirmuose tiksluose bei uždaviniuose, tačiau tai minima ir jos preambulėje), taip pat svarbiu veiksniu buvo valstybių interesas bendradarbiauti, apimant svarbiausias kiekvienos valstybės politikos sritis: ekonomiką, užsienio politiką, energetiką, prekybą ir kt. Tikslams pasiekti ir bendradarbiavimui gilinti įkurtos pagrindinės organizacijos institucijos: Valstybės vadovų Taryba, atstovaujama prezidentų, taip pat Vyriausybių vadovų Taryba ir kitos įvairios organizacijos institucijos[..][81]. Deklaracijoje, skirtoje 5-osioms ŠBO įkūrimo metinėms paminėti, pastebima pirminių uždavinių išlaikymo ir tęstinumo tendencija, kurią parodo valstybių narių patvirtinimas, jog jos „[...] įgyvendino glaudų bendradarbiavimą, sutelkus dėmesį sprendžiant netradicines saugumo problemas ir iššūkius tokius kaip: kova su terorizmu, separatizmu, ekstremizmu bei narkotikų prekyba“[82]. T. Dadabaevo teigimu, vykstant organizacijos transformacijai, organizacijos uždaviniai plečiasi į tokias naujas sritis kaip intensyvesni ekonominiai santykiai ir infrastruktūros vystymas (transporto koridorių kūrimas ir nauji naftos bei gamtinių dujų tiekimo maršrutai)[83]. Taip pat deklaracijoje valstybės pažymi, jog ŠBO narės ir toliau sieks stiprinti tarptautinių bei regioninių reikalų koordinavimą bei bendradarbiavimą, ir laikysis bendros pozicijos, susijusios su ŠBO interesais[84]. Praėjus dešimčiai metų nuo organizacijos įsteigimo, priimtoje Astanos deklaracijoje apibrėžiami tikslai, galima sakyti, yra tolygūs pirminiams. Ir toliau pagrindiniais uždaviniais išlieka bendradarbiavimas kovoje prieš terorizmą, religinį separatizmą, ekstremizmą; ekonominiai, kultūros, švietimo, aplinkos apsaugos ir kt. prioritetiniai klausimai.Tačiau galima įžvelgti ir skirtumų, iš kurių esminiai yra:

1. Bendradarbiavimo skatinimas tarp ŠBO ir Jungtinių Tautų organizacijos;
2. Branduolinės ginkluotės mažinimas ir Laisvosios zonos be branduolinės ginkluotės įkūrimas.
3. Demokratinių institucijų kūrimo rėmimas Šiaurės Afrikoje ir Viduriniuosiuose Rytuose;
4. Atsižvelgimas į šiuolaikinės tarptautinės sistemos pokyčius bei veiksmus, siekiant kovoti su finansine ir ekonomine krize, maisto stygiumi, klimato kaita.[85]

Lyginanttikslus ir uždavinius organizacijos steigimo laikotarpiu su išsikeltais praėjus dešimčiai metų, galima pastebėti, jog ŠBO didesnį dėmesį sutelkia ne tik bendriems regiono saugumo interesams įgyvendinti, tačiau siekia labiau įsitraukti į saugumo klausimų sprendimą, turinčių įtakos visai tarptautinei sistemai. Daugiau įtakos, nustatant pagrindinius organizacijos prioritetus, turi ir dabartiniai globalizacijos padariniai (tokie kaip ekonominė krizė). Lyginant deklaracijas, pasirašytas

[81]Oldeberg I. *The Shanghai Cooperation Organization: Power house or Paper Tiger?* 2007, p. 11
[82] Declaration on the Fifth Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization 2006 birželio 15d. <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=94>[žiūrėta 2015 03 14]
[83] Dadabaev T. Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia states. *Journal of Contemporary China*, 23:85,2013
[84] Ten pat.
[85]Astana Declaration of the 10th Anniversary of the Shanghai Cooperation Organisation, 2011 birželio 15d., <http://www.sectsco.org/EN/show.asp?id=294> [žiūrėta: 2051 02 19]

minint 5-erių ir 10-ies metų ŠBO įsteigimą, galima atkreipti dėmesį ir į tai, kaip kinta valstybių narių pozicija dėl Jungtinių Tautų organizacijos. Minėdamos 5-ias ŠBO įsteigimo metines, valstybės narės deklaracijoje išreiškė susirūpinimą JT bei raginimą, jog organizacija, būdama pagrindinė tarptautinės teisės ir normų formuotoja bei įgyvendintoja, turėtų pagerinti efektyvumą bei sustiprinti gebėjimą reaguoti į naujas grėsmes bei iššūkius, priimdama reikiamas reformas besikeičiančioje tarptautinėje aplinkoje[86]. Astanos deklaracijoje kaip vienas iš pagrindinių uždavinių nurodo bendradarbiavimo tarp ŠBO ir JT skatinimą. Astanos deklaracijoje galima įžvelgti tam tikrų prieštaravimų tarp valstybių politinio režimo bei to, ką valstybės narės stengėsi apibrėžti kaip tolimesnius organizacijos siekius. Kitaip tariant, glaudesni ryšiai tarp ŠBO ir JT, demokratinių institucijų kūrimas ir rėmimas yra sunkiai suderinami su tuo, jog pats organizacijos įsteigimas buvo siejamassu nedemokratinių režimųapsauga nuo demokratizacijos sklaidos šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje. T. Ambrosio teigimu, ŠBO elgiasi ne kaip daugelis įprastų tarptautinių organizacijų, bet vis labiau tampa autoritarizmą *de facto* legitimizuojančiu mechanizmu ir atsvara demokratijai[87]. Tokį aiškinimą galima taip pat pagrįsti analizuojant minėtas ŠBO deklaracijas, tarp jų ir pagrindinį steigimo dokumentą, kuriuose nėra minimas žodis „demokratija“, skirtingai nei žodžių junginiai kaip „valstybės suverenitetas“ ar „nesikišimas į vidaus politiką“.

Organizacijos transformacija gali būti suprantama ne tik kaip tam tikras jos persitvarkymas iš esmės, tačiau tai galima apibrėžti kaip tam tikrų veiklos sričių pokytį tam, kad organizacija nesustabarėtų ir keistųsi. Kalbant apie ŠBO, transformacijos procesą galima stebėti analizuojant įvairius organizacijos dokumentus, kuriuose valstybės narės nustato naujas bendrdarbiavimo sritis, tokias kaip ekonomika, energetika, prekybos skatinimas ir kt. Taigi, besikeičiantys organizacijos tikslai ir uždaviniai neleidžia organizacijai sustabarėti (saugumo interesus pakeitė bendrų energetinių ir ekonominių projektų vystymas). Taip pat organizacija gali keistis prijungiant ir naujus narius – Indiją ir Pakistaną.

[86] Song W. Op. Cit. P. 95
[87] Ambrosio T., Catching the „Shnaghai Spirit“: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia. *Europe-Asia Studies*, Vol. 60, no 8, 2008. P. 1325-1327

2.2. ŠBO funkcionalumo vertinimas

Vykstant transformacijos procesams organizacijoje, svarbiu veiksniu tampa veiklos efektyvuma, t.y ar organizacija sugeba priimti ir įgyvendinti sprendimus dėl išsikeltų tiklsų ir uždavinių I. Oldeberg darbe „The Shanghai Cooperation Organization: Power house or Paper Tiger?“ išskiria sritis, kur valstybių narių bendradarbiavimas vertinamas sėkmingu ir efektyviu. Autorė nurodo šias sritis:

1. *Savitarpio saugumo.* Valstybės narės privalo laikytis šių pagrindinių principų – gerbti kiekvienos valstybės suverenumą, nepriklausomybę, teritorinį vientisumą,nesikišti į valstybės vidaus politiką, nenaudoti karinės galios prieš valstybes nares bei nesiekti vienpusio karinio pranašumo[88]. Taip pat jos negali įsitraukti į jokią veiklą, kuri galėtų kelti grėsmę, bet kuriai valstybei narei. Kalbant apie šiuos principus, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kaip šalys narės elgėsi „spalvotųjų revoliucijų“ ir kitų neramumų akivaizdoje Centrinėje Azijoje. Kaip pažymi M.Crosstonas, 2010 m prasidėjus Kirgizijos neramumams valstybės narės neturėjo vieningos nuomonės dėl organizacijos įsitraukimo sprendžiant konfliktus, galinčius turėti įtakos valstybių režimų *status quo* pasikeitimui[89]. Kai naujoji Kirgizijos prezidentė R. Otunbayeva dėkojo ŠBO už suteiktą šaliai humanitarinę pagalbą, Kazachstano vadovas N. Nazarbayevas sukritikavo organizaciją dėl pastarosios neveiksnumo, sprendžiant konfliktus. Todėlgalima paaiškinti, kodėl iškelta ŠBO specialaus patariamojo organo įsteigimo idėja, turėjusi padėti stiprinti regioninį saugumą, žlugo.
2. *Kova prieš tris grėsmes.*Sėkminga kova prieš terorizmą, religinį ekstremizmą bei separatizmą ir narkotikų platinimą regione. Per daugiau nei dešimties metų egzistavimo laikotarpį ŠBO pavyko sėkmingai įkurti esminius mechanizmus, kurie padėtų kovai su tarptautiniu nusikalstamumu. Kaip vienas iš jų – priimta Šanchajaus Konvencija kovai su terorizmu, separatizmu ir ekstremizmu, kurioje ne tik apibrėžiama terorizmo samprata, tačiau taip pat nurodoma, kokie tam tikrų grupių ar asmenų veiksmai yra suprantami kaip separatizmas ar ekstremizmas. Regioninė kovos su terorizmu struktūra (angl. *Regional Anti-Terrorism Structure*) apsaugojo nuo 500 galimų išpuolių ir prisidėjo prie taikos palaikymo misijų pratybų įgyvendinimo[90]. Taip pat svarstoma įkurti regioninį kovos su terorizmu centrą.
3. *Priešinimasis Vakarų tipo demokratijai.* Bendras valstybių narių siekis apsaugoti daugiau ar mažiau autoritarinius režimus nuo Vakarų demokratijos įtakos keliamų pavojų režimo pokyčiams, t.y. galimybių į valdžią ateiti Vakarų demokratijos šalininkams. Kalbant apie CA

[88] Oldeberg. I., Op. Cit.
[89] Crosston M., p 285
[90]Domnitskaya M., SCO: struggle against the „three evils“. *The voice of Russia,* 2011 birželio 12d<http://english.ruvr.ru/2011/07/12/53129712.html> [žiūrėta: 2015 02 19]

valstybių santvarką, galima teigti, jog „klaninė visuomenės struktūra yra išskirtintis CA regiono šalių bruožas, ir resursų bei įtakos paskirstymo tarp klanų problemos nuolat skatina nematomą jų tarpusavio ir jų kovą su valdžia“[91]. Valdžia regiono valstybėse suteikia galimybę realizuoti klaninius interesus, todėl čia valdžios korupcijos lygis yra pakankamai aukštas. Tai galima matyti iš krupcijos žemėlapio, parengto Transparancy Intrenational agentūros (Žr. priedą Nr. 2 „Korupcijos lygis Centrinės Azijos valstybėse“). Tam, kad būtų konsoliduotas valdymo režimas Centrinės Azijos regione, ŠBO įkūrė savo rinkimų stebėtojų instituciją.

4. *Užsienio politikos koordinavimas.* Valstybės narės Chartijoje nurodė bendros pozicijos dėl užsienio politikos derinimą tarp valstybių narių bei ŠBO ir tarptautinių organizacijų kaip ASEAN, Europos Sąjunga, Eurazijos ekonomine bendrija. Teigiama, kad tarpusavio bendradarbiavimas su minėtomis tarptautinėmis organizacijomis vyksta sėkmingai. Taip pat kaip sėkmingos užsienio politikos rezultatą galima išskirti ir tai, jog ŠBO išreiškė norą tapti Jungtinių Tautų stebėtoja. Kita vertus, reikia pažymėti, jog Centrinės Azijos regione vykdoma bendra antivakarietiška ir antiamerikietiška užsienio politika, kuri gali turėti įtakos santykių pablogėjimui su atskiromis Vakarų šalimis ir organizacijomis.
5. *Ekonominis bendradarbiavimas.* Tam, kad regione būtų pasiektas geresnis pragyvenimo lygis bei ekonomikos augimas, valstybės narės priėmė bendradarbiavimo prekybos klausimais veiksmų planą. Priimant Taškento deklaraciją, valstybės narės įsipareigojo per 20 metų realizuoti laisvą prekių, paslaugų bei kapitalo judėjimą ŠBO ribose. Buvo priimti ekonominiai projektai, įsteigtas ŠBO Vystymosi Fondas, Verslo Taryba ir Tarpbankinė Asociacija[92]. Taip pat valstybės narės pasirašė „Daugiašalę prekybos ir vystymosi programą“, kuri apėmė 127 projektus, iš kurių 19 buvo susiję su bendradarbiavimu energetikos srityje, o 20 – su bendradarbiavimu transporto srityje[93]. Be to, verta paminėti bendruosius ekonominius ir energetinius projektus, įtraukiančius visas ŠBO nares. Vienas iš jų – Kinijos inicijuotas „Naujasis Šilko kelio ekonominės zonos“ projektas[94], kuris taip pat prisidėtų prie bendros energetikos rinkos sukūrimo ŠBO rėmuose[95].

Sritys, kuriose valstybės narės sugebėjo kartu pasiekti aiškių rezultatų, kai kurių mokslininkų teigimu, yra teigiamos ŠBO tapatybės konstrukto dalis. T. Dadabaevo teigimu, organizacijos uždaviniai ir iniciatyvos buvo sėkmingitie, kurios buvo susiję su sienų kontrole ir kova su terorizmu bei narkotikų prekyba, o viso to pavyko pasiekti dėl to, jog sekdamos funkcionalistiniu požiūriu

[91] Volovoj V. Op. Cit. P. 122
[92]Oldeberg I. Op. Cit. P. 14-19
[93] Norling N, Swanstrom N., p. 432
[94] JOINT COMMUNIQUE of the results of 13th Meeting of the Council of Heads of Government (Prime Ministers) of the Shanghai Cooperation Organisation Member States. 20141215<http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=561,> [žiūreta 2015 03 16]
[95] Oldeberg I. Op. Cit. P. 14-19

valstybės narės pasirinko limituotą bendradarbiavimo sričių skaičių ir koncentravosi tik tose apsibrėžtose srityse[96]. Įgyvendinus pirminius uždavinius, organizacijos akiratyje atsirado ir kiti bendradarbiavimo klausimai. Kita vertus, taip pat yra sričių, kur ŠBO nėra pakankamai efektyvi dėl tam tikrų priežasčių. Remiantis I. Oldeberg, galima išskirti organizacijos veikimo silpnasias puses į du blokus:

1. *Organizaciniai suvaržymai.* ŠBO plėtros atveju, nėra tinkamai išspręstas ginkluotės ir bendradarbiavimo kuriant bendras karines pajėgas klausimas. Dar viena ryški problema – sprendimų, priimtų organizacijos institucijose, įgyvendinimas pagal valstybių nacionalinės teisės principus (priimti sprendimai įgyvendinami nepakankamai greitai, atsiranda spragų tarp priimamų deklaracijų ir atitinkamų veiksmų joms įgyvendinti). Taip pat nėra nustatytų tam tikrų mechanizmų, kurie padėtų spręsti kilusius ginčus tarp valstybių, remiantisChartija ir jos interpretacijomis. Valstybių deklaruojamo „bendrumo“ silpnybės pavyzdžiu galima laikyti ir tai, kad dauguma susitarimų yra priimti per dvišalio bendradarbiavimo formatą (Rusijos ir Kinijos karinės pratybos bei taikos misijų vykdymas regione).
2. *Struktūrinės problemos.* Daugiau ar mažiau autoritarinis režimas valstybėse narėse sukelia nestabilumo įvaizdį. Kiekvienoje iš bloko šalių trūksta didesnio demokratijos skatinimo, žmogaus teisių užtikrinimo ir nevyriausybinių organizacijų palaikymo. Visa tai garantuotų ir apsaugotų Centrinės Azijos regioną nuo galimų socialinių problemų ar revoliucinių situacijų. Taip pat prie struktūrinių problemų bloko priskiriama ir tai, jog dauguma regiono valstybių režimų yra paremti „regioninių klanų“ principu bei personalizacija (didelė dalis tarpvalstybinių santykių yra paremta asmeniniu lyderių supratimu ir palaikymu)[97].

Su I. Oldeberg išskirtu tik Rusijos ir Kinijos bendrų karinių pratybų organizavimu dvišaliu susitarimu, iš dalies, galima nesutikti. Nors dauguma bendrų karinių pratybų vyko tik tarp pagrindinių lyderių – Rusijos ir Kinijos, tačiau jau 2014 m. rugpjūčio 29 d. prie vykusių kasmetinės Taikos Misijos pratybų prisijungė ir kitos ŠBO narės: Kazachstanas, Kirgizija ir Tadžikistanas[98]. Kalbant apie priežastis ar sritis, dėl kurių ŠBO gali būti apibūdinama kaip formaliai veikianti organizacija be tiesioginio poveikio regionui, galima išskirti dar vieną – individualūs dvišaliai susitarimai. M. Crosstono teigimu, „energetikos, prekybos, ir kai kurie saugumo susitarimai buvo išspręsti per dvišales sutartis, o ne pasitelkiant ŠBO formatą“[99]. Šiuo atveju, organizacija atlieka veikiau tam tikros arenos vaidmenį, kurioje kiekviena valstybė narė gali dirbti kartu ar prieš kitas, priklausomai nuo tam tikrų nacionalinių interesų. Tai iliustruojančiu pavyzdžiu gali būti aiškiai pastebimi Kinijos interesai Centrinėje Azijoje, su kurios valstybėmis šalis intensyviai bendradarbiauja ekonominiuose

[96] Dadabaev T. Op. Cit. P. 111
[97] Oldeberg I. Op Cit. P. 21-23
[98] Kucera J., Russia and SCO Military Exercises. *The Diplomat, August 28, 2014.*<http://thediplomat.com/2014/08/russia-and-the-sco-military-exercises/> [žiūrėta 2015 03 16]
[99] Crosston M. Op. Cit. P. 111

projektuose, o taip lyginant Kinijos ir Azijos šalių prekybos apimtis. Iš žemiau pateiktos lentelės, matyti, jog Kinija yra pagrindinė eksporto ir importo partnerė „mažosios“ ŠBO valstybėms (žiūrėti 2 lentelę).

2 lentelė. Kinijos prekybos apimtys su Centrinės Azijos valstybėmis 2012 metais.

Country	Trade Value (US$1,000)	Export Value (China as the exporter) (US$1,000)	Import Value (China as the importer) (US$1,000)	Year on year of 2011 %		
				Trade Value	Export Value	Import Value
Kazakhstan	25,676,790	11,001,670	14,675,120	2.9	15.0	-4.7
Kyrgyzstan	5,162,470	5,073,510	88,960	3.7	4.0	-9.4
Tajikistan	1,856,700	1,747,870	10,883	-10.3	-12.5	50.7
Turkmenistan	10,372,710	1,699,330	8,673,380	89.4	116.7	84.8
Uzbekistan	2,874,680	1,783,050	1,091,630	32.7	31.2	35.2

Šaltinis: B. Mariani, China‘s role and interests in Central Asia, Safeworld, October 2013, p. 10

Regioninių organizacijų steigimas dažnai turi teigiamą naudą tiems regionams, kuriuose jos veikia. Tai pastebima ir šiuo atveju, kadangi ŠBO įsteigimas Centrinės Azijos regione turi įtakos valstybių narių ekonomikai, energetikai ar kt. sritims. Tačiau kaip ir visose organizacijose, galima identifikuoti sritis, kurioms trūksta didesnės integracijos. Per organizacijos egzistavimo laikotarpį valstybėms narėms puikiai pavyko išlaikyti „laiko išbandymą“ ir parodyti tarptautinei bendruomenei, kad ŠBO – nėra trumpalaikis regionalizmo politikos suformuotas projektas, nes ketina prisiimti dar didesnį vaidmenį Vidurio ir Pietų regionuose, per plėtrą ir naujas bendradarbiavimo sritis. Apibendrinant, galima teigti, jog ši tarptautinė organizacija, atsiribojanti nuo JAV ir jos sąjungininkių įtakos, ateityje gali turėti poveikį ne tik Centrinės Azijos regiono įvykiams, bet ir Pietų Azijos šalims[100].

[100]Kumar S., „Whythe SCO Matters“, *The diplomat*, 2011 birželio 29d <http://the-diplomat.com/indian-decade/2011/06/29/why-the-sco-matters/> [žiūrėta: 2015 02 26]

2.3. Centrinės Azijos valstybių bei Indijos ir Pakistano interesai ŠBO

Daugelis ŠBO tyrinėtojų, akcentuodami ir išskirdami dviejų pagrindinių regiono lyderių – Rusijos ir Kinijos interesus organizacijoje, nepakankamai dėmesio skiria pačioms šio regiono valstybėms narėms kaip Kazachstanui, Kirgizijai, Tadžikistanui bei Uzbekistanui. Centrinės Azijos valstybių interesai taip pat turi įtakos organizacijos tapatybės formavimui. Kai kurių mokslininkų teigimu, Centrinės Azijos valstybės naudojasi organizacija kaip įrankiu, siekiant balansuoti ir suvaržyti regiono lyderes – Rusiją ir Kiniją. T. Dadabaevas taip pat teigia, jog „geografiškai mažesnių Centrinės Azijos valstybių interesai, motyvai ir lūkesčiai yra esminis dalykas, siekiant suprasti tolimesnes šio regiono vystymosi tendencijas ir perspektyvas bei ŠBO tapatybės formavimą“[101]. Todėl šiame poskyryje analizuojami ir lyginami Centrinės Azijos valstybių narių ir siekiančių narystės valstbių – Indijos ir Pakistano – interesai organizacijoje.

Kazachstanas. Tai didžiausia buvusi Sovietų Sąjungos valstybė (išskyrus Rusiją) Centrinės Azijos regione. Valstybė sukurta dar XIII a., tačiau nuo XVIII a. teritorija buvo užkariauta Rusijos, o susikūrus Sovietų Sąjungai tapo jos dalimi[102]. Pagal savo ekonominius pajėgumus tai pati stipriausia valstybė tarp „mažųjų“ CA valstybių, kurios BVP 2014 m. (pagal perkamąją galią) sudarė kiek daugiau nei 420 mlrd JAV dolerių[103]. Po Sovietų Sąjungos žlugimo, Kazachstanas susiduria su keletu iššūkiu: 1) su autoritarinio režimo keliamomis grėsmėmis; 2) savo nacionalinės tapatybės paieškomis (dėl itin glaudžių ryšių su didžiaja kaimyne ir bendros istorinės praeities didelė dalis rusiškosios kultūros, o kartu ir rusų kalbos vartojimas, formuoja kazachų visuomenę, o kartu ir jų tapatybę); 3) stiprėjančio islamo atgimimo tendencijomis; 3) energetinių išteklių eksporto į kitas pasaulio šalis bei ekonomikos diversifikavimo galimybėmis. Išskiriant šalies ekonomikos ypatumus, bene svarbiausias vaidmuo tenka turimiems gamtiniams dujų bei naftos ištekliams, kurie yra pagrindinis ekonomikos variklis. Remiantis 2012 metų duomenimis, didžiausia importo ir eksporto partnerė – Kinija, su kuria prekybos apimtys sudaro atitinkamai apie 20 ir 30 procentų, kalbant apie šalies eksporto-importo rodiklius. Pagrindiniai Kazachstano eksporto produktai į Kiniją yra susiję su energetiniais ištekliais, todėl pagrindinis valstybės siekis ŠBO susijęs su turimų energetinių išteklių panaudojimu, valdymu ir tiekimu. 2007 metais N. Nazarbayevas pasiūlė įkurti organizacijoje Energetikos agentūrą, kurios veikla būtų siejama su naftos-dujų atsargomis bei energijos tiekimo tarp organizacijos narių valdymu[104]. Siekdamas užtikrinti saugumą regione, Kazachstanas aktyviai palaikė Afganistano prisijungimą prie

[101] P. 103
[102] Central Intelligence Agency. The world factbook, Central Asia: Kazakhastan, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html,> [žiūrėta 2015 03 21]
[103] Ten pat.
[104] Weitz R., Astana Backs Wider SCO Regional Role, June 25, 2012. The Jamestown Foundation. <http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39536#.VQ1nnPmsX-9,> [žiūrėta 2015 03 21]

organizacijos, suteikiant jam valsybės-stebėtojos statusą ŠBO, o taip pat aktyviai palaiko ir Turkijos dalyvavimą organizacijoje. Tačiau naujų narių priėmimo klausimu (šiuo atveju Indijos ir Pakistano) valstybės požiūris yra pakankamai skeptiškas, kadangi šių narių atėjimas į organizacija susilpinintų Astanos galią organizacijoje[105]. Kitaip tariant, narystė ŠBO gali suteikti valstybei galimybę siekti regiono lyderio vaidmens.

Uzbekistanas kaip ir Kazachstanas, jau nuo XIX a. buvo užkariautas Rusijos ir tapo jos teritorijos dalimi iki Sovietų Sąjungos žlugimo. Atgavusi nepriklausomybę, valstybė save pozicionuoja kaip regioninę Centrinės Azijos galią. Kaip pastebi V. Volovojus, Uzbekistano ir Kazachstano tarpusavio konkurencija skatinama valstybių vadovų lygmenyje, „kurių kiekvienas mato save regiono lyderiu ir siekia pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų bei atkreipti į save didesnį dėmesį negu kaimynas“[106]. Nors Uzbekistanas pagal savo ekonominius pajėgumus yra antra valstybė Centrinėje Azijoje po Kazachstano (2014 m. duomenimis BVP pagal perkamąją galią sudarė 170 mlrd. JAV dolerių[107]), tačiau tai nesumažina šalies ambicijų tapti neoficialiu regiono lyderiu Centrinės Azijos prekybos srityje, todėl galima daryti prielaidą, jog valstybės interesai ŠBO siejami plečiant prekybos bendradarbiavimo formatą organizacijoje. Pagrindinis Uzbekistano pajamų šaltinis – eksportuojamos gamtinės dujos bei CA „baltuoju auksu“ vadinama medvilnė (nepaisant pastangų diversifikuoti šalies žemės ūkio sektorių, Uzbekistanas vis dar yra priklausomas nuo medvilnės ir yra 5 didžiausia jos eksportutoja pasaulyje, ir 6 pagal jos išauginimą)[108], todėl priešingai nei Kazachstanas, šalis turėtų palaikyti organizacijos plėtrą, priimant į ją potencialius prekybos partnerius – Indiją ir Pakistaną.

Kirgizija. Trumpai apžvelgiant šalies istorinę raidą, galima išskirti kelis etapus, turėjusius įtakos dabartinei valstybės politinei situacijai. Kirgizija Rusijos sudėtyje atsidūrė nuo 1876 m, tačiau įdomu tai, jog valstybė aktyviai priešinosi caristinės Rusijos imperijai, o dėl šios priežasties beveik viena šeštoji visos populiacijos dalies žuvo[109]. Analizuojant dabartinę Kirgizijos politinę situaciją verta išskirti tai, jog pirmojo (po nepriklausomybės atgavimo) šalies vadovo valdymo laiku, Kirgizijoje buvo galima stebėti politinį pliuralizmą ar net socialinį aktyvumą. Kirgizija tai valstybė, ne tik nualinta konfliktų, siekiant valdžios pasikeitimo, bet ir neturinti gamtinių išteklių, tokių kaip nafta ar dujos, todėl yra priklausoma nuo energetinių išteklių importo. Dėl šios priežasties didžiausios prekybos partnerės 2012 metais (pagal importą) yra kitos ŠBO narės – Kinija, Rusija ir Kazachstanas[110].

---

[105] Ten pat.
[106] Volovoj V. „Centrinė Azija: vidinės ir išorinės reikšmės faktoriai“, *Geopolitika*, 2006 10 09, <http://www.geopolitika.lt/?artc=315> [žiūrėta 2015 04 12]
[107] Central Intelligence Agency. The world factbook,Uzbekistan. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html,> [žiūrėta 2015 04 12]
[108] Ten pat.
[109] Central Intelligence Agency. The world factbook,Kyrgyzstan. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html,> [žiūrėta: 2015 04 12]
[110] Ten pat.

Kirgizijos ekonomika, kurios BVP pagal perkamąją galią 2014 m. sudarė 19.29 mlrd. JAV dolerių[111], bene labiausiai remiasi pajamomis, gaunamomis iš aukso eksporto ir šalies gyventojų, dirbančių Rusijoje, siunčiamų piniginių lėšų. Todėl Kirgizija palaiko itin glaudžius ryšius su Rusija ne tik dėl istorinių priežasčių, tačiau taip pat dėl ekonominės naudos bei visokeriopos pagalbos, tarp jų ir karinės, sprendžiant konfliktus dėl valdžios pasikeitimo šalyje. Taigi narystė ŠBO Kitgizijai gali suteikti galimybes užsitikrinti reikiamus energetinius išteklius bei palaikant saugumą šalyje.

Tadžikistanas. Analizuojant šios valstybės istorinę raidą, galima pastebėti, jog Tadžikistanas, kaip ir kitos Centrinės Azijos valstybės, Rusijos sudėtyje buvo dar iki carinės Rusijos valdžios. Verta išskirti tai, jog Tadžikistanas iš pradžių buvo sukurta autonominės respublikos teisėmis, esanti Uzbekistano sudėtyje, tačiau 1929 m. SSRS sprendimu Tadžikistanas tapo savarankiška valstybe[112]. Tadžikistanas– tai viena neturtingiausių iš buvusių Sovietų Sąjungos valstybių Centrinės Azijos regione, kurios BVP 2014 m. sudarė 22,22 mlrd. JAV dolerių[113]. Kaip ir Kirgizija, taip ir Tadžikistanas taip pat yra pilietinio karo ir kitų konfliktų nualinta valstybė, kurios ekonomika remiasi emigravusių piliečių piniginėmis perlaidomis. Kitos didelės reikšmės šalies nestabilumui keliančios grėsmės – narkotikų prekyba bei šalyje klestinti korupcija[114]. Taigi valstybės siekiai organizacijoje gali būti tapatinami su jau aukščiau minėtos Kirgizijos interesais, kadangi šių šalių situacija CA yra labai panašios. Kita vertus, priklausomybė ŠBO yra šių šalių saugumo garantas, nes suteikia galimybes kontroliuoti ir sumažinti nelegalią narkotikų prekybą bei padidinti saugumą Centrinės Azijos regione. Kalbant apie saugumą, Tadžikistanas itin suinteresuotas bendros ŠBO strategijos buvimu kovai prieš terorizmą, separatizmą ir religinį ekstremizmą dėl sienos, kuri ribojasi su Afganistanu – didžiausių grėsmių šaltiniu Centrinės Azijos regione.

Indija. Tai sparčiai auganti nauja regiono galia su didele populiacija bei itin stipriu potencialu tapti svarbia ir ekonomiškai stipria valstybe Azijos regione. Remiantis įvairiomis prognozėmis, iki 2027 metų Indija išlaikys spartų ekonomikos augimą ir taps 3-ąja pagal dydį pasaulio ekonimika. Kaip ir kitos ŠBO narės, Indija, nors ir būdama demokratine valstybe, turi tam tikrų iššūkių kovojant su plačiai paplitusia korupcija. Pagal Central Intelligent Agency vertinimą, šalis taip pat įvardijama kaip nelegalių narkotikų tiekėja rinkai bei tranzitinė valstybė, per kurią narkotikai patenka į kitas Azijos rinkas[115]. Tad galima daryti prielaidą, jog šalies prisijungimas visateisės narės statusu prie ŠBO yra naudingas organizacijai siekiant neutralizuoti vieną iš įvardijamų grėsmių – narkotikų prekybą. Siekiant visateisės narystės ŠBO, kaip vieną iš kliūčių galima įvardinti konfiktus su kaimyninėmis

[111] Ten pat.
[112] Central Intelligence Agency. The world factbook,Tajikistan. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html,> [žiūrėta 2015 04 12]
[113] Ten pat.
[114] Ten pat.
[115] Central Intelligence Agency. The world factbook, India. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html,> [žiūrėta 2015 03 30]

valstybėmis. Tačiau saugumo interesas nėra pagrindinis veiksnys, lemiantis Indijos siekį tapti visateise ŠBO nare. Daug didesnės reikšmės turi valstybės ekonominiai interesai – plėsti ekonominį pajėgumą per prekybos partnerystes bei per atsiveriančias naujas rinkas padidinti prekybos apimtis ne tik su Kinija bei Rusija, bet ir kitomis Centrinės Azijos šalimis. Būtent šių ekonominių interesų svarbą išskiria autoriai N. Norlingas ir N. Swanstromas studijoje „The Shanghai Cooperation Organization, trade and the roles of Iran, India and Pakistan“. Autorių teigimu, „susinormalizavę“ Indijos – Pakistano santykiai bei Indijos ekonomikos įsiliejimas į pasaulio ekonomiką atvėrė nepaprastas galimybes prekybai tarp Centrinės Azijos ir jos kaimynių, o pagrindinė prekybos varomoji jėga – augantis energijos vartojimo poreikis Indijoje, Pakistane ir Kinijoje bei didžiuliai energetiniai ištekliai Kaspijos jūros regione, Viduriniuosiuose Rytuose, Centrinėje Azijoje ir Rusijoje[116] (taip pat svarbu pažymėti ir tai, jog ne tik energetikos rinkos yra varomoji prekybos jėga. Ne mažiau svarbios yra ir tekstilės rinkos, kur Centrinės Azijos valstybių medvilnės produkcijos eksportui atsivertų Indijos ir Pakistano rinkos). Taigi, kaip ir dauguma autorių, analizuojančių galimą organizacijos plėtrą, kalbėdami apie Indijos galimybes joje ir prisijungimo tikslus bei naudą, kartu pažymi, jog panšūs siekiai pastebimi ir kitoje kandidatėje – Pakistane.

Pakistanas. Valstybė, kurios dabartinė teritorija priklausė vienai seniausių pasaulio civilizacijų. Anksčiau patyrusi persų, graikų, arabų, afganų ir turkų užkariavimus, dabarinis Pakistanas buvo įkurtas 1947 m., padalijant britiškąją Indiją į dvi dalis, iš kurių viena – musulmoniškasis Pakistanas[117]. Kalbant apie valstybės ekonominius pajėgumus, 2014 m. duomenimis BVP pagal perkamąją galią sudarė 884,2 mlrd. JAV dolerių, pagrindinis eksportuojamas produktas – tekstilė, o daugiausiai importuojama – nafta ir jos produktai[118]. Pakistanui tapus visateise ŠBO nare, atsivertų galimybės pritraukti daugiau užsienio investicijų į šalį, kurios leistų daryti pokyčius šalies infrastruktūroje, ypač tiesiant įvairius transporto kelius ir geležinkelius. Kaip pastebi N. Norlingas ir N. Swanstromas, nors prekybos apimtys tarp Pakistano ir Centrinės Azijos užima mažiau nei 1 procentą, tačiau prisijungimas prie ŠBO atvertų didesnes galimybes šiuos skaičius padidinti[119]. Bendradarbiavimas ŠBO formatu taip pat sudarytų sąlygas vystyti valstybių bendradarbiavimą verslo ir bankininkystės sektoriuose bei sudarytų prielaidas mažinti atskirtį tarp Pietų ir Centrinės Azijos šalių. M. Singh Roy, išskiria dar vieną teigiamą aspektą dėl Indijos ir Pakistano visateiės narystės ŠBO – visateisė narystė organizacijoje tiek Indijai, tiek ir Pakistanui atvertų galimybes bendrai kovai su terorizmu konfliktiniame Kašmyro regione[120].

[116] Norling N, Swanstrom N., Op. Cit. P. 433
[117] Central Intelligence Agency. The world factbook,Pakistan. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html,> [žiūrėta 2015 04 12]
[118] Ten pat.
[119] Norling N, Swanstrom N., Op. Cit. P. 433
[120] Roy M. S., The Shanghai Cooperation Organization, India Seeking New Role in the Eurasian Regional Mechanism, *Institute for Defence Studies and Analyses,* New Delhi: No. 34 February 2014. P. 65

Kaip galima pastebėti, bene pagrindinis visų CA „mažųjų“ valstybių interesas – aktyvus bendradarbiavimas prekybos srityje bei ekonominių ryšių stiprinimas. Nors saugumo interesas taip pat išlieka tarp pagrindinių kiekvienos valstybės siekių, galima įžvelgti tendenciją, jog ŠBO transformacijos metu, pasiekus pirminius tikslus (saugumo problema regione, pasitikėjimo tarp valstybių narių skatinimas bei kiti bendradarbiavimo klausimai), organizacija kartu su valstybėmis narėmis taip pat juda į priekį, ieškodama naujų tikslų bei bendradarbiavimo galimybių. Kol tokia bendradarbiavimo forma bus priimtina daugumai „mažųjų“ CA valstybių, bus suteikiamas palaikymas ne tik iš valstybių valdžios, bet kartu bus įtraukiami ir kiti aktoriai, tokie kaip tam tikros bendruomenės, verslo grupės ir kt. Tad, kaip teigia W. Songas, „siekiant išlaikyti CA valstybių paramą, organizacija turi save pozicionuoti ne kaip tokią, kuri atstovauja demografiškai, politiškai ir kariniu aspektu didesnėms Kinijai ir Rusijai, bet kaip organizaciją, kuri formuoja ir palaiko bendrą ŠBO regioninę tapatybę[121].

[121] Song W., Op. Cit. P. 117

3. RUSIJOS IR KINIJOS POLITINIŲ IR EKONOMINIŲ INTERESŲ SANKIRTOS ŠANCHAJAUS BENDRADARBIAVIMO ORGANIZACIJOJE ANALIZĖ

Kaip jau minėta pirmoje darbo dalyje, konstruktyvizmo teorinė paradigma suteikia galimybę analizuoti, kaip valstybės tapatybė gali formuoti jos interesus, ypač atsižvelgiant tiek į išorinius, tiek ir į vidinius veiksnius (prie išorinių veiksnių šiuo atveju galima priskirti tai, kaip valstybės „reaguoja“ į bendrai priimtus ŠBO komunikatus ir kitus dokumentus, t. y. kokią įtaką tai turi valstybių interesams ir jų elgsenai tam tikrame regione ar tarptautinėje sistemoje). Analizuojant Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus CA, galima pastebėti, jog jų formavimui įtakos turi tiek išoriniai, tiek vidiniai veiksniai prie kurių galima priskirti tapatybę, istorinę ar kultūrinę atmintį, valstybės pasirinktą tam tikrą vaidmenį, kurį ji turi atlikti ir kt. Apskritai, tiriant valstybių politinių ir ekonominių interesų įgyvendinimą, ypač jei susiduriama su tam tikrais iššūkiais, kyla klausimai, kokią įtaką tai turės tolimesnei valstybių elgsenai. Konkrečiu atveju kyla klausimas, kokius politinius ir ekonominius interesus Rusija ir Kinija turi ŠBO ir kaip šios valstybės siekia jų įgyvendinimo, kodėl galima jų sankirta ir kaip tai veikia valstybių bendradarbiavimą organizacijos lygmeniu? Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, pirmiausia reikia suvokti, dėl kokių priežasčių šios dvi regiono galybės prisijungė ir palaiko ŠBO bei, kodėl CA regionas yra svarbus Maskvai ir Pekinui.

Rusija – savo hegemoniją ir didybę pradėjusi nuo imperinės valstybės laikų ir tęsusi Sovietų Sąjungos įkūrimu, po jos žlugimo ir toliau siekia įgyvendinti savo imperialistinius tikslus. Pasikeitus valdžiai ir į politiką įžengus dabartiniam jos prezidentui – V. Putinui, valstybės, užimančios 7-tą vietą pasaulyje pagal BVP (perkamąją galią), užsienio politikos kurso kryptis išlieka orientuota į šalies geopolitinės įtakos didinimą, ypatingai buvusioje SSRS teritorijoje[122]. Tai, jog į Rusijos politikos tikslus įtrauktas planas dar labiau praplėsti savo įtakos sferą posovietinėse valstybėse, puikiai įrodo jau kurį laiką besitęsiantis Rusijos ir Ukrainos konfliktas, keliantis tam tikrą nerimą ir šalies partnerėms CA. Siekiant suprasti Rusijos prisijungimo prie ŠBO motyvus, reikia atkreipti dėmesį į valsybės politinio elito požiūrį ir formuojamą politiką CA valstybių atžvilgiu po SSRS žlugimo. Šiuo atveju Rusija CA valstybes suvokia kaip tam tikrą savo teritorijos dalį, kadangi beveik visos šio regiono šalys dar iki susikuriant SSRS priklausė Rusijai, taigi, turi tas pačias vertybes, bendrą istorinę atmintį, politinę santvarką, t. y. jas vienija ir bendra tapatybė. A. Malashenko knygoje „Figth for Influence: Russia in central Asia“ įvardija kelias priežastis, kodėl CA regionas yra svarbus Rusijai. Be jau anksčiau paminėtos įtakos plėtimo posovietinėje erdvėje, valstybė nori apsaugoti autoritarinius režimus, sumažinti galimus nuostolius dėl energetinių išteklių tranzito maršrutų, kuo toliau nuo savo

[122] Central Intelligence Agency. The world factbook, Central Asia: Russia, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html, > [žiūrėta 2015 04 24]

teritorijos, panaikinti narkotikų prekybą, išlaikyti „outsaiderius“ regione (Kiniją bei JAV) balansuojant tarp varžymosi ir abipusės partnerystės su jais, o tuo pačiu metu darant viską tam, kad pavyktų išlaikyti juos kuo toliau nuo regiono[123].

Kinija – valstybė, kurios dabartinei tapatybei bei užsienio politikos formavimui įtakos turi tai, jog šalis istorinėje perspektyvoje kelis šimtečius buvo tarp lyderiaujančių civilizacijų, pralenkusi kitas savo meno ir moksliniais pasiekimais. Tačiau, XIX-XX a. patyrė pilietinius neramumus, badą, karinius pralaimėjimus ir užsienio valstybių okupacijas. Nuo 1970 m. perėjusi nuo planinės bei uždaros ekonomikos į atviresnę rinkos ekonomiką, šiuo metu užima pirmą vietą pasaulyje pagal BVP (perkamąją galią)[124], todėl galima teigti, jog vienas iš pagrindinių Kinijos interesų CA yra susijęs su valstybės siekiu išlaikyti ekonominį augimą bei patenkinti išaugusį energetinių išteklių poreikį. Kalbant apie politinius interesus CA regione, kurie bus aptariami kituose darbo skyriuose, pastebėsime, jog šie interesai daugiausiai nulemti vidinių faktorių. Visų pirma – Tibeto, Taiwano ir Sidziango teritorijų siekio atsiskirti, o taip pat ekstremizmo baimės faktoriaus, kuris gali kilti iš nacionalinių ar religinių grupių, tokių kaip Musulmonų, Budistų, Falun Gongų ar Uighurų[125]. Apskritai, Kinijos formuojamos politikos kursas remiasi „Naujosios Kinijos Diplomatijos“ pagrindu, o Kinijos politinis elitas CA valstybes suvokia kaip nacionalinių valstybės interesų užsitikrinimo galimybę.

J. Ballascqua, analizuodamas Rusijos ir Kinijos interesus CA teigia, jog „valstybių interesai sutampa dėl daugelio klausimų, susijusių su saugumo problemomis Centrinėje Azijoje“[126], tuo pačiu galima pažymėti, jog Maskvos ir Pekino interesai sutampa ne tik sprendžiant saugumo problemas. Nors Kinija nesiekia CA regiono paversti savo įtakos sritimi, ką iš esmės stengiasi padaryti Rusija vykdydama savo politiką, tačiau persidengiantys/susikertantys valstybių inetresai dauguma atveju lemia valstybių konfrontaciją viena su kita ir galimas tarpusavio varžybas, siekiant kuo geriau apginti savo šalies interesus Centrinės Azijos regione. Taigi, šiame darbo skyriuje bus analizuojami ir lyginami pagrindiniai Rusijos ir Kinijos politiniai ir ekonominiai interesai ŠBO, dėl kurių tarp bendradarbiaujančių valstybių gali kilti tam tikra priešprieša.

[123] Malashenko A. *Fight for Influence: Russia in Central Asia*. USA: Carnegie Endowment for International Peace, 2013, p.3
[124] Central Intelligence Agency. The world factbook, Central Asia: Russia, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html, > [žiūrėta 2015 04 24]
[125] Bellacqua J. *Asia in The New Millennium: Future of China-Russia Relations*. USA: University Press of Kentucky, 2010, p. 235
[126] Ten pat.

3.1. Kinijos ir Rusijos politiniai interesai ir jų lyginamoji analizė

Analizuojant dabartinę Kinijos užsienio bei vidaus politiką, pastebima tai, kad dalyvavimas tarptautinėse organizacijose paremtas ne tiek bendradarbiavimo ir teigiamos aplinkos regione kūrimu, kiek egoistiškais valstybės interesais – sukurti sau palankią aplinką ir tapti stipriausia ne tik regiono, bet kartu ir globalaus pasaulio valstybe. Kinijos įsitraukimas ir dalyvavimas ŠBO apskritai gali būti vertinamas kaip „Naujosios Kinijos Diplomatijos“ vykdymas. Kinijos regioninė politika, nukreipta į užsienio politikos įgyvendimą Centrinės Azijos regione, transformavosi iš pagrindų. Dar iki 1990 m., pagrindinė Pekino užsienio politikos kryptis buvo artimiausi jai regionai – Taivanas ir vakarų Ramiojo vandenyno dalis[127]. Taigi, slėpdama savo galimybes bei saugodama silpnasias vietas, Kinija kantriai laukė tinkamo momento didžiajam sugrįžimui į tarptautinę sistemą. Kai kurių autorių darbuose nurodoma, jog naujasis valstybės politikos kursas prasideda nuo 2003 m., kai branduolinės krizės Šiaurės Korėjoje metu, po ilgo valstybės nesikišimo į tarptautinius santykius, Kinija sustabdė itin reikalingą naftos tiekimą Šiaurės Korėjai, pasiuntė aukšto rango pasiuntinius į sostinę Pjenčeną bei perkėlė karinius dalinius arčiau Kinijos – Pietų Korėjos sienos[128]. Taigi, šiuo žingsniu, po daugiau nei dešimtmečio pasyvios politikos, Kinija į tarptautinę sistemą įžengia kaip aktyvi veikėja, o jos užsienio politikos kryptis sukuria valstybės, kaip kylančios didžiosios galybės su turimais įvairiais interesais, įvaizdį.

„Naująja Diplomatija“ paremtas užsienio politikos kursas susideda iš tam tikrų dalių. Viena iš jų – Naujoji Kinijos Saugumo strategija, kurią įgyvendinant yra užtikrinamas vienas pagrindinių politinių valstybės interesų (būtent pasinaudojant ŠBO kaip įrankiu) – saugumas. Šios saugumo koncepcijos pagrindas – Kinijos siekis apsaugoti sienų, nustatytų po SSRS žlugimo, stabilumą bei saugumą[129]. Čia verta atkreipti dėmesį į antroje dalyje minėtą „Šanchajaus penketą, kurio susikūrimo metu buvo išspręsti visi sienų klausimai (išskyrus Tadžikistaną) tarp Kinijos, Rusijos ir CA valstybių. Taigi, Kinija aktyviai naudojosi ŠBO, dar iki jos oficialaus įsteigimo, kaip įrankiu savo interesams pasiekti. Apskritai, analizuojant šalies politikų retoriką, galima pastebėti tai, kad Centrinės Azijos regioną jie matė kaip nuolatinį grėsmių šaltinį Kinijos nacionaliniam saugumui. O pagrindinis grėsmių šaltinis – augantis Islamo ekstremizmas regione bei Talibų valdymas Afganistane, kurie tiesiogiai susiję su saugumu pačioje šalyje[130]. Kitaip tariant, Kinijos suvokiama terorizmo grėsmė nėra išplitusi ar pasaulinė grėsmė, tokia, kurią patiria JAV ir Europa, tai labiau vidinė problema, susikoncentravusi į vidines teroristines grupuotes, palaikomas kai kurių CA grupių ir Talibų. Kalbant apie saugumą šalies

[127] Bellacqua J. Op. Cit. P. 235
[128] Medeiros S., Taylor Fravel L. China‘s New Diplomacy. *Foreign Affairs,* December 2003. <: http://www.foreignaffairs.com/articles/59362/evan-s-medeiros-and-m-taylor-fravel/chinas-new-diplomacy> [žiūrėta 2015 04 22]
[129] Oresman M.*Repavingin Silk Road. China‘s Emergence in Central Asia*. London, East Gate Book, 2007,P.60
[130] Sutter R. G., Op. Cit. P. 263

viduje, dažniausiai įvardijami „separatistinių/ekstremistinių grupių“ išpuoliai (kurioms priskiriami Uighurai (*Uyghurs*) – etniniai Sidziango gyventojai, išpažįstantys islamo tikėjimą) tam tikrose „jautriose“ valstybės teritorijos vietose – Sidziange (*Xinjiang*) ir Tibete. Todėl aiškiai pastebimas Kinijos siekis skatinti militaristinį valstybių bendradarbiavimą, inicijuoti taikos misijas, kurti institucijas, atsakingas už kovą su terorizmu ar tiesioginio poveikio ŠBO valstybėms narėms darymas dėl šaliai palankių sprendimų. Tokios Kinijos politikos vykdymo pavyzdys puikiai nurodomas A. Pablo Sznajder straipsnyje „China‘s Shanghai Cooperation Organization Strategy“. Autoriaus teigimu, „Kinijai sėkmingai pavyko įtikinti ŠBO valstybes nares apriboti Uighurų gyventojų veiklą jų teritorinėse ribose. Tokios šalys kaip „Kazachstanas, Uzbekistanas, Pakistanas ir net organizacijai nepriklausanti Turkija, uždraudė kelias Uighurų politines partijas ir apribojo galimybes kurtis naujoms“[131]. Na, o Kinijai perėmus prezidentavimą ŠBO 2011 – 2012 m., į darbotvarkę buvo įtraukta ir Kinijos vykdoma „Geros kaimynystės ir draugystės“ politika, kuri parodė, jog valstybė ir toliau yra pasirengusi ŠBO politikos prioritetu laikyti saugumo ir stabilumo klausimus[132].

Kitas svarbus Naujos diplomatijos aspektas yra JAV politikos stebėjimas bei siekimas atsverti valstijų daromą įtaką regione ne tik saugumo aspektu (buvusi NATO vykdoma ISAF misija Afganistane, kuri oficialiai pasibaigė 2014 m. ir ją pakeitusi misija „Tvirta parama“[133]), bet ir neleisti turėti įtakos esantiems autoritariniams režimams bei jų transformacijai į vakarietiško modelio demokratiją. Kinijos politikų pastebėjimas, jog JAV regionui gali pasiūlyti daugiau: žmogaus teisių skatinimas, medicininė ar kita parama, silpnina valstybę bei suteikia regione „antraplanį vaidmenį“. Todėl Kinija Centrinės Azijos regione stengiasi taikyti kitokią politiką – be sąlygų ir reikalavimų, todėl toks šalies lyderių „politinis žaidimas“ tampa vis patrauklesne alternatyva, o kartu tai didina ir Kinijos įtaką ŠBO narėms.[134] Kalbant apie valstybės siekį daryti įtaką kitoms organizacijos narėms, galima išskirti JAV bazių pasitraukimo iš Uzbekistano ir Kirgizijos atvejus, kadangi tai laikoma itin svarbia ŠBO pergale, siekiant atsverti JAV buvimą CA regione. Kaip teigia A. Sznajderis, „JAV ekspertai įtaria, jog būtent Maskva ir Pekinas panaudojo spaudimą prieš Uzbekistaną ir Kirgiziją, kad šios uždarytų JAV karines bazes šalių teritorijoje“[135]. Auganti Kinijos galia bei savęs tapatinimas su „trečiojo pasaulio“ lydere, leidžia šaliai vykdyti „gerosios kaimynės“ politiką Centrinės Azijos valstybių atžvilgiu siūlant nepriklausomybės stiprinimą bei sėkmingos augančios ekonomikos kūrimo modelį. To pavyzdžiu galima laikyti ne tik įvairius Pekino inicijuotus ekonominius bei energetinius projektus (kurie plačiau analizuojami 3.2. poskyryje), tačiau ir tai, jog vien per 10 narystės

[131] Sznajder A. P. China‘s Shanghai Cooperation Organization Strategy. *Journal of International Political Sociology.* Volume 5, Spring, 2006, p. 93
[132]Bin Y., China and Russia tussle over SCO‘s future. *The Global Realm, 2011 0913,*<http://theglobalrealm.com/2011/09/26/china-and-russia-tussle-over-scos-future/> [žiūrėta: 2015 04 22]
[133]North Atlantic Treaty Organization. Resolute Support Mission in Afghanistan, February 25, 2015. <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm, > [žiūrėta 2015 04 25]
[134]Oresman M., Op. Cit. P. 64
[135] Sznajder A. P. Op. Cit. P. 96

organizacijoje metų Kinija suteikė paskolų CA šalių vystymuisi, kurių vertė siekia daugiau nei 28 milijardus JAV dolerių[136].

Rusijos keliami ir įgyvendinami užsienio politikos tikslai regione remiasi eurazizmo koncepcija, kuri kilo iš noro transformuoti SSRS į ideokratinę valstybę. Nors egzistuoja tiek klasikinis, tiek neo-eurazizmas, Rusijos užsienio politikai daugiausia įtakos turi A. Dugino suformuotos eurazizmo idėjos (kurios išreiškia neo-eurazistų požiūrį). Pagal šią koncepciją, pagrindinis Rusijos tikslas – „aktyviai formuoti Eurazijos kontinentinį geopolitinį bloką“[137], kovojantį prieš atlantizmą ir JAV įtaką. Kitaip tariant, remiantis šia koncepcija, galima susidaryti itin platų įvaizdį apie Rusijos nacionalinę tapatybę ir užsienio politikos kryptį. Šios teorijos šalininkai akcentuoja valstybės geopolitinės, istorinės bei kultūrinės padėties unikalumą, apibrėždami tai kaip tiltą, jungiantį Europą ir Aziją[138], todėl siekiant įgyvendinti ir vykdyti tokią politiką, svarbiu elementu tampa Centrinės Azijos regionas bei dalyvavimas šio regiono kuriamose organizacijose. Vienas pagrindinių Rusijos politikos uždavinių, kuris įgyvendinamas, pasitelkiant naryste Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje, yra NATO ir JAV įtakos mažinimas ir atsvara visame Centrinės Azijos regione. NATO įtakos stiprėjimą Rusija tiesiogiai supranta kaip grėsmę nacionaliniam saugumui, todėl strateginė partnerystė su Kinija bei bendrų interesų nustatymas (kova prieš terorizmą, religinį separatizmą ir ekstremizmą) yra pagrindiniai įrankiai įgyvendinamai antivakarietiškai politikai. Tačiau glaudžius ryšius su strategine organizacijos nare kai kurie rusų analitikai vertina nevienareikšmiškai – įžvelgdami grėsmę iš sparčiai augančios Kinijos kaip potencialios galybės, galinčios silpninti pačios Rusijos įtaką regione ir atsižvelgdami į istorinėje perspektyvoje vykusius konfliktus bei jų tikimybę ateityje[139]. Tačiau A. Arbatov, išreiškia požiūrį, jog „Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos pasitelkimas gali sulaikyti grėsmę, kurią kelia Kinija, vykdydama ekspansionistinę politiką, tiek Sibiro, tiek pačio regiono atžvilgiu“[140]. Kalbant apie saugumo interesą, kuris daugiausia susijęs su probleminiu čečėnų klausimu ir terorizmo grėsme kylančia būtent iš ten (nors Putino strategija yra parodyti, kad čečėnų konfliktas turi tiesioginį ryšį su tarptautinio terorizmo grupuotėmis, tačiau jis niekada nepaplito toliau už pačios Rusijos teritorijos), galima įžvelgti ir tam tikrų skirtingų siekių tarp Maskvos ir Pekino. Kaip pavyzdį galima nurodyti Kolektyvinio saugumo sutarties organizaciją (toliau – KSSO), kurios narėmis yra ir CA valstybės, priklausančios ir ŠBO – Kazachstanas, Kirgizija, Tadžikistanas ir Uzbekistanas. Nors ši organizacija ir jos sukurtos Kolektyvinės operatyvaus reagavimo pajėgos nėra vertinamos kaip efektyvios ir turinčios itin didelės įtakos, tačiau tai nesumažina Maskvos siekio „paversti KSSO realiu

[136] Bin Y. Op. Cit.
[137]Baršytė J., Daniliauskas J. Geopolitinė Rusijos Federacijos užsienio politikos orientacija po 2001 m. rugsėjo 11. *Politologija, 2003,* Vilnius. P. 2
[138] Kortunov A., Shoumikhin A. *Rusia and Central Asia: Evolution of Mutual Perceptions, Policies and Interdependence*. USA: Palgrave Mcmillian, 1998, p. 11
[139]Oldeberg I. Op. Cit. P. 28
[140]Kizekova A. WhyRussianeedsAsiaMaterplan. *Thediplomat. 2011 11 16.*<http://the-diplomat.com/2011/11/16/why-russia-needs-asia-master-plan/> [žiūrėta: 2015 04 25]

kariniu bloku, galinčiu veikti panašiai kaip NATO“[141]. Taigi, nors abiejų valstybių interesas bendras, tačiau Rusijos pastangos įtraukti ŠBO nares į kitas saugumo organizacijas (tokias kaip KSSO), kurių iniciatorė yra būtent Maskva, gali sudaryti įvaizdį, jog ji labiau suinteresuota palaikyti savo saugumo pajėgas Centrinės Azijos regione ir taip siekti pranašumo prieš savo strateginę partnerę – Kiniją.

Kitas labai svarbus uždavinys, keliamas Kremliaus – režimo išsaugojimas, savo galios, kaip svarbiausios regiono „politinės žaidėjos“ užtikrinimas ir palaikymas bei Rusijos, kaip didžiosios galios, statuso išsaugojimas. Stebint dabartinę Rusijos politiką, nekyla abejonių, jog Prezidento V. Putino tikslas – sukurti išskirtinę savo įtakos sferą, kur CA regiono valstybės tampa itin svarbiu objektu (kaip jau minėta anksčiau, dėl jų priklausymo SSRS), o tai, jog Pekinas taip pat siekia įtvirtinti savo įtaką ŠBO valstybėse gali tapti rimtu iššūkiu Maskvos vykdomai politikai. Tokios praktikos pavyzdys – Rusijos karinė intervencija į Gruzijos teritoriją, kas skatino organizacijos narių kritiką Rusijos vykdomai agresyviai politikai. Uzbekistanas ir Kirgizija šiuo atveju įžvelgė tiesioginę grėsmę savo teritoriniam vientisumui, todėl tokios politikos vykdymas turėjo neigiamų pasekmių pačios Rusijos atžvilgiu: 2007 – 2008 m. ŠBO aukščiausio lygio susitikimai parodė, jog Maskva negali pasitikėti organizacija netgi siekiant tokio tikslo kaip JAV ir Vakarų valstybių įtakos mažinimo regione[142]. Tačiau Rusijos skatinama politika, palaikanti ir stiprinanti autoritarinius režimus regione, buvo itin svarbus veiksnys, kuriuo buvo siekiama paveikti valstybes nares. Rusija turėjo būti sektinas pavyzdys visoms organizacijos valstybėms narėms, todėl šiam tikslui pasiekti naudojimasis Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija, kaip galimo spaudimo instrumentu. Net Kirgizija, buvusi sąlyginai demokratiškiausia Centrinės Azijos valstybė, savo šalyje nuo 2007-ųjų m. pradėjo taikyti „vertikalios jėgos“ struktūras, paremtas autoritarizmu[143]. Kitu tokios politikos pavyzdžiu gali būti Rusijos ir Ukrainos konfliktas, kuris taip pat, atrodytų, turėtų kelti nerimo ŠBO valstybėms. Tačiau Kirzgizija ir Tadžikistanas, kuriose yra didžiausios Rusijos karinės bazės, kurios nuolat atnaujinamos ir modernizuojamos, patirdamos didžiulį spaudimą iš Rusijos, susilaikė Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos balsavime dėl Ukrainos teritorinio integralumo pažeidimo[144]. Kalbant apie karinių bazių buvimą ŠBO valstybėse narėse, galima pastbėti, jog ne visos organizacijos narės patenkintos tokia Maskvos politika. Pavyzdžiui, Uzbekistano lyderis išlaiko aktyvią kritiką dėl agresyvaus Rusijos sugrįžimo į Centrinę Aziją, įrodydamas tai ne tik išreikštu susirūpinimu dėl Rusijos siekio padaryti Kirgiziją ir Tadžikistaną savo buferine zona, tačiau ir balsuodamas prieš Krymo aneksiją JT Generalinėje Asamblėjoje[145] (įdomu tai, jog pati Rusija turi puikią galimybę savo karines bazes

[141] Denisenko V. Maskvos blokas. *Geopolitika*, 2009 03 16. <http://www.geopolitika.lt/?artc=322> [žiūrėta: 2015 04 25]
[142]Katz M. N. RussiaandtheShanghaiCooperationOrganizaton: Moscow‘slonelyroadfromBishek to Dushanbe. *Assianperspective, Vol. 32, No. 3. 2008.* P. 187
[143]Laruelle M. RussiainCentralAsia: Oldhistory, newchallenges? *Workingpaperno. 3. EUCOM*, 2009. P. 4.
[144] Satke R., Galdini F., How is the Ukraine crisis affecting Central Asia? *Aljazeera*, 2014 June 07<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/ukraine-crisis-central-asia-201466124720172220.html> [žiūrėta: 2015 04 25]
[145] Ten pat.

pateisinti Afganistane susidariusia sudėtinga situacija, teigdama, jog tokiu būdu valstybė siekia sumažinti galimas naujas grėsmes iš Talibų valdomos šalies, o kaip žinia būtent Afganistanas yra ta valstybė, kelianti daugiausia nerimo ŠBO). Taigi, galima daryti prielaidą, jog ŠBO suteikia Rusijai visas reikiamas galimybes jos trumpalaikių tikslų įgyvendimui, bei sukurianti palankias sąlygas pagrindiniam Maskvos tikslui pasiekti – išlaikyti hegemoniją ŠBO valstybių atžvilgiu ir atgaivinti didžiosios galios statusą Centrinėje Azijoje.

3.2. Kinijos ir Rusijos ekonominiai interesai ir jų lyginamoji analizė

Pagrindinis Kinijos interesas, kurio įgyvendinimui yra pasitelkiama Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija yra saugumo klausimas, kuris itin glaudžiai siejasi su valstybės vykdoma ekonomine politika. Kitaip tariant, Pekino finansiškai remiama ekonominė Centrinės Azijos vystymosi programa užtikrina šio regiono valstybių stabilumą, o tai savo ruožtu garantuoja saugumą, ypač kalbant apie probleminį Sidziango regioną, kuris ir ribojasi su buvusiomis sovietinėmis Centrinės Azijos valstybėmis. Apskritai, analizuojant Kinijos ekonomiką per pastaruosius 20 metų, galima pastebėti tai, kad Kinija – viena iš sparčiausiai augančių bei ekonomiškai besivystančių valstybių su potencialu pakeisti JAV dominavimą pasaulio prekyboje. Kelis dešimtmečius trunkantis spartus ekonominis augimas, urbanizacijos plėtra bei itin greita socialinė transformacija reikalauja didelių gamtinių žaliavų atsargų. Tad nedidelis kiekis naftos rezervų atsargų (lyginant su jų vartojimo poreikiu), formuoja dar vieną Pekino interesą ŠBO – Kinijai būtina užsitikrinti stabilų energetinių išteklių tiekimą iš visų galimų šaltinių, o tarp jų ir iš partnerių, esančių Centrinės Azijos regione. O kaip galima matyti iš žemiau pateiktos lentelės, pagrindinių Kinijos gamtinių išteklių eksporto partnerės CA yra Kazachstanas ir Uzbekistanas.

3 lentelė. Pagrindinių CA valstybių eksporto rodikliai 2014 m.

Šalis	**Eksporto vertė, JAV doleriais**	**Pagrindiniai eksporto produktai**
Kirgizija	2,0 mlrd.	Auksas, medvilnė, vilna, tabakas, elektros gaminiai, uranas ir kt.
Kazachstanas	87,25 mlrd.	Nafta ir naftos produktai, gamtinės dujos, spalvotieji metalai, medvilnė ir kt.

Tadžikistanas	654,8 mil.	Aliuminis, elektra, medvilnė, maisto produktai, kt.
Uzbekistanas	13,32 mlrd.	Energetikos produktai, medvilnė, mineralai, spalvotieji metalai ir kt.

Šaltinis: CIAWorld Fact Book

Kinijos ir Centrinės Azijos valstybių ekonominis bendradarbiavimas pirmiausia gali būti apibūdinamas kaip vienas kitą papildantis – Kinija į regioną žvelgė kaip į žaliavų (daugiausia naftos ir gamtinių dujų) tiekėją, o Centrinės Azijos valstybės Kiniją matė kaip vartotojų prekių didžiausią tiekėją regione[146]. Vėliau, formuodami valstybės ekonominę strategiją, šalies politikai didžiausią dėmesį skyrė prekybinių ryšių gerinimui tarp regiono valstybių. Kaip pastebi dauguma tyrinėtojų, Kinija dominavimą regione siekia įtvirtinti būtent per prekybos ryšius. Vienas iš pavyzdžių, kaip šiam tikslui siekti buvo pasitelkiama Šanchajaus Bendradarbiavimo Organizacija, – laisvosios prekybos susitarimo tarp bloko valstybių skatinimas, kuris dar labiau atvertų rinką Kinijos produkcijai[147]. Taip pat kaip vienos iš sėkmingos ekonomikos strategijų vykdymą, pasitelkiant dalyvavimą regiono organizacijoje, galima išskirti ir tarpvalstybinių prekybos ryšių plėtojimą tarp šalių narių. Jau nuo 2007 m. Kinija buvo antra didžiausia prekybos partnerė po Rusijos su Kirgizijos bei Kazachstano valstybėmis (o pastaraisiais metais ir su kitomis CA valstybėmis). 2000 m. Kinijos prekyba su Centrinės Azijos valstybėmis buvo vertinama 1 mlrd. JAV dolerių, 2010 m. šis skaičius išaugo trisdešimt kartų, o 2013 m. prekybos apimtys sudarė 50 mlrd. JAV dolerių[148]. Prekybinių ryšių skatinimas atskirai su valstybėmis narėmis daugelio traktuojamas kaip rimtas pavojus Rusijos valstybei, kuri yra pagrindinė Kinijos varžovė regione.

Kitas ambicingas Kinijos ekonomikos projektas, padėsiantis praplėsti prekybinius ryšius ne tik su Centrinės Azijos valstybėmis, tačiau ir su Europa, – „Naujasis šilko kelias“ ir „Naujasis jūrų šilko kelias“ (prekybos maršrutu sujungsiantys net kelis žemynus). Kitaip tariant, šis ekonominis projektas turėtų sukurti tokį prekybos tinklą, „kuriame prekės bus gausesnės, o pati prekyba aukštesnės klasės“[149], o kartu tai naujų galimybių tiek Kinijai, tiek bet kuriai valstybei, esančiai šilko kelio maršrute, atsiradimas. Taip pat valstybė skatina ŠBO ir Europos Sąjungos bendradarbiavimą, kuris turi įtakos valstybės vykdomą prekybos politiką išplėsti į Europos žemyną. Kitas aspektas, sudarantis sąlygas Kinijos dominavimui regione, – paskolų ir kreditų suteikimas išskirtinai lengvatinėmis

[146]Sutter R. G. Op. Cit. P. 264
[147]Oldeberg I. Op. Cit. P. 31
[148] Cooley A., China‘s Changing Role in Central Asia and Implications for US Policy: From Trading Partner to Collective Goods Provider. Columbia University. Rasta:http://www.uscc.gov/sites/default/files/Cooley%20Testimony_3.18.15.pdf, žiūrėta 2015 04 25
[149]Tiezzi S. China‘s „New Silk Road“ Vision Revealed. The Diplomat, May 9, 2014. Rasta: http://thediplomat.com/2014/05/chinas-new-silk-road-vision-revealed/, žiūrėta 2015 04 25

sąlygomis Centrinės Azijos valstybių vyriausybėms[150]. Dėl finansinių paskolų ir kreditų, buvo atnaujinta ŠBO valstybių infrastruktūra, pastatyti nauji greitkeliai bei geležinkeliai. Todėl prekybiniai santykiai gali būti vertinami ne tik kaip Kinijos ekonominės naudos skatinimas. Žvelgiant iš kitos perspektyvos, kintanti ir sparčiai besivystanti šios šalies ekonomika yra puikus „variklis“ visai regiono integracijai bei atveria kelią į klestinčias Ramiojo vandenyno regiono šalių rinkas. Tokia valstybės vykdoma strategija gali būti traktuojama kaip Kinijos siekis per ŠBO sukurti bloką, kuris būtų atsvara APEC (Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių ekonominis bendradarbiavimas), kurioje didelę įtaką turi JAV.[151]

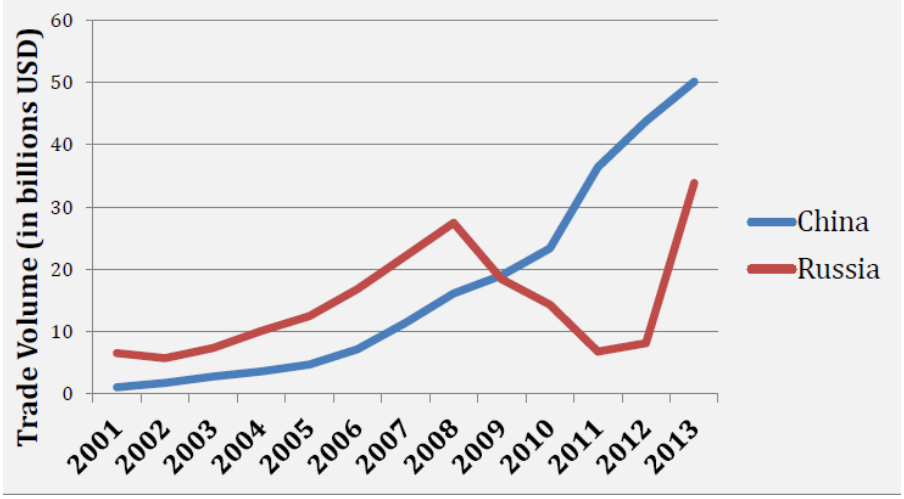
Kalbant apie Kinijos ekonominių interesų siekius verta išskirti ir energetikos faktorių, kuris G. Sutter knygoje analizuojamas kaip pagrindinis ekonominių interesų elementas. Sparčiai auganti regioninė galybė yra viena didžiausių naftos ir gamtinių dujų importuotojų pasaulyje. Remiantis 2013 metų pateikiamais duomenimis, Kinijos naftos importas siekė 1,2 mln. barelių per dieną, o gamtinių dujų – 51,9 mlrd.m^3.[152] Tam, kad užtikrintų galimybę iki 2020 metų tiekti pusę reikalingos naftos ir gamtinių dujų visoms šių išteklių naudotojoms, Kinija siekia sudaryti jai palankius projektus su Rusija, Kazachstanu, Kirgizija ir Turkmėnistanu[153]. Pagrindinis valstybės siekis, kuriant panašaus tipo projektus – gamtinių dujų ir naftos vamzdynų įrengimas, energetiškai sujungęs Kiniją su Kazachstanu (čia kalbama apie Atyrau – Alashankou naftotiekį) ir Kiniją su Centrine Azija. Pekinas taip pat parodė didelį susidomėjimą uzbekų turimais gamtiniais dujų ištekliais ir kartu įtikino abi CA valstybes (tiek Kazachstaną, tiek Uzbekistaną) statyti bendrą dujotiekį kartu su ŠBO nepriklausančiu Turkmėnistanu tam, kad jų gamtinių dujų atsargos būtų parduodamos tiesiogiai Kinijos naftos perdirbimo kompanijoms[154]. Taigi, šis milžiniškas kinų ir kazachų projektas turėtų sujungti Kaspijos jūros krantus su vienu iš Kinijos regionų – Sidziangu, o tai jau dabar vadinama viena didžiausia Kinijos investicija į Centrinės Azijos regioną (šį dujotiekį sudaro trys linijos A, B, C, o taip pat baigiama statyti linija D, transportuosianti dujas Tadžikistanui)[155]. Taigi, energetiniai projektai su valstybėmis narėmis yra neatsiejama Kinijos ekonominės politikos dalis, įgyvendinama išnaudojant naryste Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje (nors atrodytų, jog tai daugiau dvišaliu bendradarbiavimu paremti susitarimai, tačiau Pekinas linkęs savo iniciatyvas vadinti būtent ŠBO projektais). Mokslininkai,

[150]Oresman M. Op. Cit. P. 72
[151]Cohen D. China‘s SCO Road to Nowhere. *TheDiplomat. 201111.*<http://the-diplomat.com/china-power/2011/11/11/chinas-sco-road-to-nowhere/> [žiūrėta: 2015 04 25]
[152]TheWorldFactbook. *China*<.https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [žiūrėta: 2015 04 25]
[153]Sutter G. Op. Cit. P. 265
[154] Lamoureux D., The Shangai Cooperation Organization: Assesing China. *Journal of Energy Security*, December 14, 2011. <http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=331:the-shanghai-cooperation-organization-assessing-chinas-energy-strategy-in-central-asia&catid=121:contentenergysecurity1111&Itemid=386, > [žiūrėta 2015 04 25]
[155] Cooley A. Op. Cit. P. 2

analizuojantys Kinijos ir ŠBO santykius, teigia, kad norėdama ir toliau naudotis naryste organizacijoje ir pačia organizacija, Kinija turi stiprinti jos institucionalizmą.

Rusijos ekonominiai interesai ŠBO taip pat glaudžiai siejasi su pagrindine valstybės strategija – išlaikyti CA valstybes savo įtakos zona. Taigi, atsižvelgiant į šį valstybės interesą, atitinkamai formuojami Maskvos ekonominiai siekiai ŠBO. Kaip žinia, Rusija – viena iš lyderių tarp pasaulio valstybių pagal naftos ir gamtinių dujų išgavimą bei metalų eksportą, o tai ją daro priklausoma nuo pasaulinių naftos kainų, kurių kritimas daro poveikį šalies ekonomikai. Remiantis Central Intelligence Agency duomenimis, ekonomikos augimo vidurkis 1998 – 2008 m. laikotarpiu (naftos kainoms staigiai kylant) buvo perkopęs 7% (kalbant apie šalies BVP augimą), tačiau pasaulinės ekonominės krizės metu, mažėjant naftos kainoms bei tiesioginėms užsienio investicijoms traukiantis iš šalies (o taip pat ir dėl Vakarų sankcijų pritaikymo dėl Ukrainos konflikto), prognozuojamas BVP augimas 2015 m. – žemiau 0%[156]. Kaip galima matyti iš duomenų, pateiktų 4 lentelėje, dėl savo ekonominių interesų užtikrinimo CA regione, Rusijai gali tekti „kovoti“ net ir su strateginiu partneriu – Kinija, kadangi beveik visose posovietinėse valstybėse, pagrindiniu prekybos partneriu (kalbant apie importą ir eksportą) tampa būtent Kinija.

4 lentelė. Centrinės Azijos prekyba su Rusija ir Kinija 2001-2013 m.

Šaltinis: Tarptautinis Valiutos Fondas

Analizuojant Rusijos ekonominius interesus ŠBO, pastebima tendencija, kad juos valstybė įgyvendina labiau pasitelkdama kitomis pačios inicijuotomis organizacijomis, o ne tiesiogiai per Šanchajaus bendradarbiavimo organizaciją. Tai iliustruoja Maskvos pastangos transformuoti buvusią SSRS erdvę, įkuriant Eurazijos ekonominę bendriją (angl. *Eurasian Economic Community* (EurAsEc), vėliau pasirašant sutartis dėl Muitų Sąjungos[157], o nuo 2015 m. sausio 1 d. vieną iš veikiačių

[156] Central Intelligence Agency. The world factbook, Central Asia: Russia, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html,>[žiūrėta 2015 04 24]
[157] Cooley A. Op. Cit. P. 4

organizacijų (EurAsEc) pakeičiant Eurazijos ekonomine sąjunga. Kalbant apie EurAsEc, įdomu tai, jog prieš Rusijai prisijungiant prie šios organizacijos, tai buvo Centrinės Azijos bendradarbiavimo organizacija su bendra laisvosios prekybos politika, tačiau nuo 2004 m., kai prie jos prisijungė posovietinė galybė, pavadinimas pakeistas Rusijos iniciatyva kaip tam tikros įtakos regione įtvirtinimas[158]. Analizuojant Rusijos ekonominius tikslus, kurių įgyvendinimui pasitelkiama Šanchajaus Bendradarbiavimo Organizacija, pastebimas valstybės siekis remti ir skatinti tokius projektus, kuriuose ji yra stipresnė ir gaunanti daugiau naudos – transporto ir energetikos. Valstybės pagrindinė vykdoma ekonominė politika buvo, pasitelkiant didžiausių šalies kompanijų investicijas, tapti vyraujančia regione naftos, gamtinių dujų ir elektros produktų monopolininke ir transportuotoja, taip išstumiant iš regiono JAV ir Kinijos kompanijas. Taip pat labai svarbi ekonomikos politikos dalis – prekyba tarp Centrinės Azijos regiono valstybių ir Rusijos. M. Larelle išskiria 8 sritis, kuriose Rusija siekia tapti dominuojančia prekybos partnere: 1) Uranas (skatina didesnę branduolinę integraciją su Astana); 2) Elektros energija (plėtojami ryšiai, pradėti Sovietų Sąjungos egzistavimo laikotarpiu); 3) Hidroelektrinių finansavimas (pagrindinėse Centrinėse Azijos regiono valstybėse); 4) Telekomunikacijos (ypač mobiliųjų telefonų technologijų srityse); 5) Transportas; 6) Bankininkystė (Eurazijos vystymosi bankas (angl. Eurasian Development Bank (EDB)); 7) Militaristinė įranga ir 8) Tam tikri agrokultūriniai sektoriai[159]. Pastaruoju metu dėl Ukrainos konflikto ir Vakarų taikomų sankcijų bei Kinijos plėtojamų energetikos projektų Centrinėje Azijoje tapti vyraujančia monopolininke Rusijai gali būti itin sunkus uždavinys, todėl viena iš galimybių atsverti Kinijos įsigalėjimą ŠBO – įtakos sferos plėtimas labiausiai pažeidžiamų CA valstybių sąskaita – Kirgizijos ir Tadžikistano. Rusija įsipareigojo ne tik suteikti 1,5 mlrd JAV dolerių paramą abiejų šalių ginkluotės atnaujinimui, tačiau taip pat piniginės lėšos iš Rusijoje dirbančių migrantų 2013 metais sudarė 31% Kirgizijos BVP ir atitinkamai 48% Tadžikistano BVP[160]. Kitas to pavyzdys – Rusijos investicijos į vandens energetikos projektus minėtose valstybėse. Strateginių išteklių kontrolė leidžia Rusijai ne tik dominuoti šiose CA valstybėse, tačiau kartu suteikia galimybę Kazachstano, Turkmėnistano ir Uzbekistano politiniam spaudimui.

Nepaisant to, kad abiejų strateginių partnerių atstovai deklaruoja, jog nors ir turėdamos bendrus interesus, šalys nėra varžovės ŠBO ir CA regione bei pagrindiniu valstybių tikslu išlieka – saugumo, stabilumo ir partnerių ŠBO ekonominio vystymosi užtikrinimas, egzistuoja dar vienas nesutarimų šaltinis – ŠBO Vystymosi banko įsteigimas. Šis projektas 2009 m. buvo pasiūlytas Kinijos iniciatyva, kaip Pasaulio Banko ir Tarptautinio Valiutos Fondo institucijų analogija, pritaikyta

[158]Oldeberg I. Op. Cit. P. 28
[159]Laruelle M. RussiainCentralAsia: Oldhistory, newchallenges? *Workingpaperno. 3. EUCOM*, 2009. P. 7
[160] The World Bank. Migration and Remittance Flows in Europe and Central Asia: Recent Trends and Outlook, October 2, 2013. <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/migration-and-remittance-flows-in-europe-and-central-asia-recent-trends-and-outlook-2013-2016, > [žiūrėta 2015 04 27]

ŠBO[161](kadangi pasiūlytas veikimo pricipas labai panašus į nurodytų organizacijų – valstybių dotacijos, atsižvelgiant į ekonominius šalių pajėgumus). Tačiau šis pasiūlymas buvo atmestas Rusijos teigiant, jog tokiu būdu Kinija taps dominuojančia valstybe ir pasiūlė ŠBO Vystymosi banką steigti Eurazijos Vystymosi Banko pagrindu (tokį pasiūlymą atmetė Kinija, argumentuodama, jog šios institucijos nariais yra ir ŠBO nepriklausančios valstybės). Tarp šalių egzistuojanti įtampa sprendžiant tam tikrus klausimus turėjo įtakos ir kitų projektų atmetimui. Kaip pavyzdį galima painėti, jog Rusija atmetė Kinijos inicijuotą pasiūlymą įtvirtinti laisvosios prekybos rinką tarp ŠBO narių, o pasaulinės ekonominės krizės metu taip pat atsisakė prisidėti prie ŠBO pagalbos anti-krizinio fondo, kurio įkūrimą iniciavo Pekinas[162]. Rusija, siekdama išvengti Kinijos tapimo ekonomiškai stipresne ir galingesne valstybe Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje taip pat vykdo ir propagandinę ekonominę politiką teigdama, jog Kinijos ekonominiai siekiai pavers regioną pagrindinių žaliavų tiekėju bei rinka, pagaminamoms ir parduodamos kinų prekėms. Rusijos politikų išreiškiama pozicija pagrindiniuose šalies spaudos leidiniuose („Komersant“ ar „TheMoscowTimes“) tai, jogŠBO neturi būti objektas, kuriuo Kinija galėtų pasinaudoti tam, kad taptų didžiąja galybe[163].

Taigi, viešai deklaruojama strateginė Rusijos ir Kinijos partnerystė gali būti vertinama kaip tam tikro valstybių priskirto sau vaidmens dalis, kadangi sutampantys valstybių nacionaliniai interesai neretai būna jų galimos konfrontacijos pagrindu. Rusija, kurios pagrindiniams interesams įtakos turi istorine atmintimi pagrįsta tapatybė, sau priskiria ne tik regiono lyderio vaidmenį, tačiau kartu siekia atgauti „didžiosios galios“ statusą tarptautinėje sistemoje (o visa tai galima susieti su pirmoje dalyje aprašytu valstybės-pavyzdžio tipu, kai šalis, siūlydama savo politiką siekia įgyti prestižą bei didesnę įtaką tarptautinėje sistemoje). Tokių panašumų galima įžvelgti ir Kinijos elgsenoje ŠBO atžvilgiu. Augantys šalies ekonominiai pajėgumai lemia valstybės dominavimą regione, mažų ir silpnesnių valstybių atžvilgiu. Siekdama apsaugoti svarbiausią savo interesą – saugumą – šalis sau tarsi priskiria „bloko lyderės“ vaidmenį, kurio pagrindinės funkcijos – bloko narių apsauga, bendradarbiavimo skatinimas tarp narių ir oponuojančios nuomonės išreiškimas. Visa tai atsispindi Kinijos veiksmuose CA valstybių atžvilgiu – paskolų suteikimas lengvatinėmis sąlygomis, pagalba ekonominiam vystymuisi, infrastruktūros gerinimas ir kt. Galima tik pasvarstyti, ar visa tai būtų daroma, jei probleminė ir itin svarbi Sidziango teritorija nesiribotų su kitomis CA valstybėmis. Autorės nuomonė būtų, jog tokią Kinijos politiką Centrinės Azijos regione nulemia būtent egoistiški valstybės siekiai apsaugoti savo teritoriją, o kartu palaikyti saugumą ten, kur vystomi strateginiai šalies energetiniai projektai.

[161] Ten pat.
[162] Cooney A. Op. Cit. P. 3
[163] Bin Y. China and Russia tussle over SCO's future. *The global realm.2011 09 26*<.http://theglobalrealm.com/2011/09/26/china-and-russia-tussle-over-scos-future/> [žiūrėta: 2011 12 02]

3.3 ŠBO tapatybės raidos tipai

Pirmoje darbo dalyje buvo teigiama, jog tapatybės yra neatsiejama tiek tarptautinės, tiek vidaus politikos dalis, ypač siekiant įvertinti ir nuspėti galimą valstybių elgesį pačioje tarptautinėje sistemoje. Kadangi tapatybės yra socialinės sąveikos konstruktas, padedantis apibrėžti save ir kitus, galima teigti, jog tam tikras identitetas yra būdingas ir įvairaus formato tarptautinėms organizacijoms (priklausydamos vienai organizacijai valstybės sąveikauja tarpusavyje, o taip pat organizacija gali dalyvauti kaip savarankiškas veikėjas ir veikti sistemoje kartu su kitais). Analizuojamu Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos atveju, jos tapatybę gali lemti daugelis veiksnių, tokie kaip: „Mažųjų CA valstybių“ interesai, Rusijos ir Kinijos vaidmuo organizacijoje, galimas naujų narių prisijungimas, nauji iššūkiai, susiję su keliamais tikslais ir uždaviniais bei jų pasiekimu ir kt. Benegeriausiai ŠBO tapatybės raidos tipus atskleidė T. Dabadaevas straipsnyje „Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States“. Taigi, analizuojant ŠBO tapatybę, remiamasi šiuo straipsniu.

Nagrinėjant ŠBO tapatybę, galima išskirti kelis tipus[164]:

1) Anti-kolonijinis. Valstybes jungiantis ir skatinantis dalyvauti ŠBO veiksnys ir galimas tolimesnis organizacijos formavimas paremtas istorine CA valstybių patirtimi ir pasipriešinimu bet kokiam galimam jos pasikartojimui. Kitaip tariant, bendra istorinė praeitis – priklausymas SSRS ir viskas, kas buvo iš jos „paveldėta“ – formuoja požiūrį, jog reikia vengti to, kas valstybėms primena kolonijinę jų patirtį. Dėl šios priežasties tiek ŠBO oficialiuose dokumentuose, tiek strateginiuose tiksluose bei uždaviniuose atsiranda poreikis sukurti tokią valstybių bendradarbiavimo sistemą, kuri būtų pagrįsta bendru sutarimu, valstybių pagarba viena kitai, lygia partneryste ir pan. (visa tai akcentuojama tiek ŠBO steigimo dokumente, tiek Deklaracijoje, skirtoje 5-osioms ŠBO steigimo metinėms). Šiuo atveju, itin vertinamas bendradarbiavimas su Kinija, kuri CA valstybėms gali būti kaip naujų ekonominių galimybių garantas;

2) Anti-imperinis. Anti-imperinė organizacijos tapatybė paremta neigiamu nusiteikimu prieš JAV. Kaip teigia autorius, „CA valstybėms kelia nerimą galimas JAV buvimas regione, kuris, kaip baiminasi dauguma organizacijos narių, gali pavirsti į jų vykdomos politikos „priežiūrą“, bandant įdiegti JAV demokratines vertybes, ekonominio ir politinio vystymosi pagrindus“[165]. Įdomu tai, jog toks požiūris prieštarauja kai kurių valstybių elgesiui, pavyzdžiui, JAV karinių bazių buvimas jų teritorijoje ar NATO karinės operacijos Afganistane rėmimas. Tačiau bendras valstybių narių

[164] Dadabaev T. Op. Cit. P. 111,114
[165] Ten pat.

nusiteikimas ne tik prieš JAV, bet kartu prieš Vakarų demokratijas, yra valstybes motyvuojantis veiksnys priklausyti ŠBO. Kaip jau minėta prieš tai, tiek didžiųjų organizacijos valstybių – Rusijos ir Kinijos – pagrindinis politinis interesas (atsverti JAV buvimą regione), tiek CA valstybių viena kitos palaikymas „Spalvotųjų“ revoliucijų metu, turi įtakos ŠBO kaip anti-vakarietiško alijanso įvaizdžio kūrimui;

3) Pozityvus. Pozityvios tapatybės formavimas (priešingai nei pirmieji du tapatybės tipai) yra paremtas poreikiu sukurti bendrą politinę, ekonominę, informacinę erdvę ir siekiu įteigti valstybių narių tautoms bendros ateities viziją[166]. Kitaip tariant, tai iniciatyvos ir projektai, apimantys bendro ŠBO universitetų tinklo kūrimą, skatinimas plėtoti tarpasmenininius ryšius, valstybių narių kultūros skatinimo projektai ir daugelis kitų. Taip pat galima priskirti ir bendo tikslo bei uždavinių išsikėlimą, pavyzdžiui, kova prieš „tris grėsmes“, „Naujasis Šilko kelio“ projektas, įtrauksiantis beveik visas organizacijos nares. Taip yra kuriamapozityvi kolektyvinė tapatybė.

Apibendrinat galima teigti, jog organizacija turi kolektyvinę tapatybę. Kitaip tariant, kol valstybės turės bendrą tikslų suvokimą ir nesieks dominavimo organizacijoje, tol bus galima kalbėti apie bendrą organizacijos tapatybę. Kolektyvinei tapatybei kyla pavojus dėl asimetrinės valstybių galios panaudijimo, kurią yra linkusios naudoti Kinija ir Rusija prieš CA valstybes, įgyvendinant savo nacionalinius interesus ir plečiant įtaką šiame regione. Taigi, galima teigti, jog ŠBO tapatybės pagrindas labiausiai priklauso nuo to, koks vaidmuo bus suteikiamas CA valstybėms, bei nuo to, kaip CA valstybės suvoks pagrindines organizacijos veikėjas. Kitaip tariant, kokį vaidmenį kiekvienai iš jų priskirs – sąjungininkės ir ekspansionistinių tikslų turinčios valstybės – Kinija ir Rusija.

[166] Nurgaliev B., ‘Statement of the SCO Secretary-General Bolat K. Nurgaliev at the Security Forum of the Euro-Atlantic Partnership Council’, Astana, 25 June 2009

IŠVADOS

Valstybių sąveika tarptautinėje sistemoje gali būti nulemta daugelio faktorių, tarp kurių pagrindinis – siekis užsitikrinti nacionalinius interesus. Tam, kad būtų įgyvendinami nacionaliniai interesai, valstybės kuria įvairius bendradarbiavimo formatus bei buriasi į įvairias regionines organizacijas, tarp jų ir į Šanchajaus bendradarbiavimo organizaciją. Šio darbo tikslas buvo ištirti Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje ir atskleisti jų santykių susikirtimo esminius aspektus Centrinės Azijos regione. Atlikus išsamią dokumentų ir mokslinių tyrinėjimų analizę, prieita prie šių išvadų:

1. Konstruktyvistinėje paradigmoje, skirtingai nei racionalistinėse tarptautinių santykių teorijose, pagrindiniu analizės kriterijumi, siekiant suvokti valstybių elgsenos modelius, yra išskiriamos tapatybės, kurios priklauso nuo istorinio, kultūrinio, politinio ir socialinio konteksto. Tai, kaip valstybės įgyvendinana cionalinius interesus bei elgiasi tarptautinėje sistemoje priklauso nuo jos tapatybės, kuri gali būti: asmeninė/korporatyvinė, rūšinė, vaidmens ar kolektyvinė. Tai, kaip valstybės apibrėžia „save“ ir „kitus“ per tam tikrus identitetus ar jų sukurtus įvaizdžius, gali būti suvokiamas kaip valstybės elgesys, pagal pasirinktus tam tikrus vaidmenis. Jie gali būti: bloko lyderis, balansuotojas, bloko narys/sąjungininkas, pavyzdys, regiono lyderis ir kt. Reikia pažymėti, jog valstybių elgesys analizuojamas per atliekamus vaidmenis yra palyginus naujas analizės aspektas, nagrinėjant tarptautinių santykių subjektus.

2. Pasikeitus galios pusiausvyrai po šaltojo karo, tarptautinėje sistemoje ėmė formuotis įvairios regioninio bendradarbiavimo organizacijos, tarp kurių ir Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija. Pagrindinės priežastys, kodėl Centrinės Azijos valstybės – Kazachstanas, Kirgizija, Tadžikistanas, Uzbekistanas – bei Rusija ir Kinija sukūrė organizaciją buvo: kova prieš tris grėsmes (terorizmą, separatizmą ir relginį ekstremizmą), narkotikų prekyba, nusikalstamų grupuočių veiklos stabdymas, geros kaimynystės stirpinimas. Organizacijos vystymosi eigoje, keitėsi jos tikslai ir uždaviniai bei plėtėsi veiklos kryptis, todėl vyko jos transformacija. ŠBO transformaciją galima stebėti analizuojant įvairius organizacijos dokumentus, kuriuose valstybės narės nustato naujas bendradarbiavimo sritis, tokias kaip ekonomika, energetika, prekybos skatinimas ir kt, pirminius organizacijos tikslus keičiant ekonominiais ir energetiniais projektais, prijungiant naujas nares. Vykstant transformacijai galima išskirti pagrindines efektyvaus bendradarbiavimo sritis, kurios apima: kolektyvinį saugumą, kovą prieš tris grėsmes, pasipriešinimą demokratizacijos procesams, užsienio politikos koordinavimą bei bendradarbiavimą ekonomikos srityje. Neefektyvaus bendradarbiavimo priežastys siejamos su skirtingais valstybių narių interesais, kurie turi įtakos individualių dvišalių susitarimų atsiradimui, taip

pat su organizaciniais suvaržymais bei struktūrinėmis problemomis, kylančiomis dėl įsigalėjusių autoritarinių režimų.

3. Kinijos dalyvavimas ŠBO išplaukia iš jos „Naujosios Kinijos Diplomatijos“ strategijos, kurioje pagrindinis interesas yra savo nacionalinio saugumo stiprinimas ir plėtimas už periferijos ribų, kuriant geresnę bendradarbiavimo sistemą ir galimybes greičiau reaguoti į situacijas bei priimti sprendimus. Sparčiai auganti šalies ekonomika lemia valstybės dominavimą regione, mažų ir silpnesnių CA valstybių atžvilgiu. Siekdama apsaugoti svarbiausią savo interesą – saugumą – šalis sau tarsi priskiria „bloko lyderės“ vaidmenį. Pagrindiniai Kinijos politiniai ir ekonominiai interesai ŠBO yra: 1) saugumo užtikrinimas; 2) JAV politikos stebėjimas bei jos įtakos Centrinės Azijos regione mažinimas; 3) prekybos ryšių tarp Kinijos ir ŠBO narių tvirtinimas; 4) strateginių ekonominių („Naujasis šilko kelias“ ir „Naujasis jūrų šilko kelias“) ir energetinių projektų vystymas (Atyrau – Alashankou naftotiekio ir naujų dujotiekių tiesimas).

4. Rusijos dalyvavimas ŠBO išplaukia iš A. Dugino suformuluotos eurazizmo koncepcijos, pagal kurią Rusija yra išskirtinė valstybė, nepanaši į Europą ir turinti daug bendrą su Azija. Valstybės užsienio politikai įtakos turi valstybės identitetas, paremtas Rusijos, kaip tilto tarp Europos ir Azijos, suvokimu, todėl Centrinės Azijos regionas valstybei tampa itin svarbiu. Esminiai keliami valdžios politiniai interesai yra susiję su atsvaros kūrimu prieš NATO ir JAV bei Vakarų galimą įtaką jos interesų zonoje – Centrinėje Azijoje, kuris įgyvendinamas pasitelkiant CA valstybes vienijančią KSSO. Taip pat galima išskirti esminį Rusijos užsienio politikos siekį – įtvirtinti savo kaip „didžiosios galios“ statusą regione, priskiriant sau valstybės – pavyzdžio vaidmenį. Pagrindinis valstybės ekonominis interesas – tapti dominuojančia valstybe Centrinėje Azijoje, atsveriant Kinijos ekonominį dominavimą regione. Tai įgyvendinama per prekybinių ryšių stiprinimą, valstybes investicijas į strateginius vandens energetikos projektus Kirgizijoje.

5. Palyginus Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus galima nustatyti panašumus ir skirtumus. Sutampantys valstybių interesai ŠBO yra: 1) JAV ir Vakarų valstybių įtakos mažinimas CA regione; 2) saugumo užtikrinimas; 3) ekonominių ir energetinių projektų skatinimas 4) prekybos ryšių plėtojimas. Pagrindinis Kinijos ir Rusijos interesų ŠBO skirtumas – Kinija nesiekia CA valstybių paversti savo įtakos sritimi, ko iš esmės regione siekia Rusija. Viena vertus, panašūs valstybių politiniai ir ekonominiai interesai gali būti pagrindine konfrontacijos ir galimų nesutarimų priežastimi, nes kiekviena valstybė siekia kuo geriau apginti savo šalies interesus CA. Kita vertus, Rusijos ir Kinijos gebėjimas išlaikyti strateginių partnerių statusą leidžia daryti prielaidą, jog ŠBO gali tapti glaudesnio valstybių bendradarbiavimo pagrindu, kovojant su iššūkiais bei kylančiomis jų nacionaliniams interesams grėsmėmis ir jų neutralizavimu.

6. Centrinės Azijos valstybių, Rusijos ir Kinijos tarpusavio sąveikia bei jų interesai organizacijoje turi įtakos jos tapatybės formavimui. Kol valstybių bendradarbiavimą ir dalyvavimą

organizacijoje vienijančiu veiksniu bus istorinė patirtis ir priešinimasis jos pasikartojimui, tol bus galima identifikuoti anti-kolonijinį organizacijos identiteto tipą. Jei valstybių dalyvavimą ŠBO motyvuos neigiamas nusiteikimas prieš JAV ir kitas Vakarų demokratijas, tai ŠBO save identifikuos su anti-imperinę tapatybę turinčia organizacija. Pozityvų organizacijos tapatybės tipą lemia poreikis sukurti bendros ateities viziją, taigi čia valstybes nares motyvuoja bendri kultūriniai, ekonominiai ar energetiniai projektai, nesuteikiantys išskirtinės naudos vienai iš narių. Pozityvus identiteto tipas siejasi su kolektyviniu tapatybės modeliu, tad tol, kol valstybės turės bendrą tikslų suvokimą ir nesieks dominavimo organizacijoje, ŠBO bus galima įvardinti kaip organizaciją, turinčią kolektyvinį identitetą.

REKOMENDACIJOS

ŠBO yra svarbi Rusijai, siekiant įtvirtinti savo kaip didžiosios galios statusą ir užskirsti kelią JAV įtakos plitimui Centrinės Azijos regione. Tuo pat metu dalyvavimas organizacijoje svarbus ir strateginei Rusijos partnerei – Kinijai. Augant šalies ekonomikai, kartu auga ir valstybės energetinių išteklių poreikis, kuriuos valstybė įgyvendina vystydama strateginius energetinius bei ekonominius projektus Centrinės Azijos regione. Kitas valstybės interesas – saugumo užtikrinimas ir grėsmių, sklindančių iš Afganistano, kontrolė. Centrinės Azijos valstybėms naudingas Rusijos ir Kinijos buvimas ŠBO, kadangi tokiu būdu „mažosios“ CA valstybės gali kontroliuoti Rusijos ir Kinijos įtaką. Darbo autorės siūlymai:

1. Indijai ir Pakistanui tapus visateisėmis ŠBO narėmis ištirti, kokią įtaką plėtra turėjo valstybių bendradarbiavimui ir organizacijos veiklos efektyvumui.
2. Galių pusiausvyra Centrinės Azijos regione gali pasikeisti, sustiprėjus dviems regiono lyderės statuso siekiančioms valstybėms – Kazachstanui ir Uzbekistanui, todėl rekomenduojama stebėti įvykius CA ir tirti, kokią įtaką ŠBO turėtų galimai ekonomiškai ir politiškai sustiprėjusios „mažosios“ CA valstybės.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Vieno autoriaus knygos:

1. Bellacqua J. Asia in The New Millennium: Future of China-Russia Relations. USA: University Press of Kentucky, 2010
2. Browning S. Ch., Constructivism, Narrative and Foreign Policy Analysis – A Case Study of Finland**.**Germany, 2008
3. Jakniūnaitė D., Kur prasideda ir baigiasi Rusija: kaimynystė tarptautinėje politikoje, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007
4. Katzenstein P. J., The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, New York: Columbia University press, 1996
5. Lebow R. N., A cultural theory of international relations. United Kingdom:Cambridge University Press, 2008
6. Malashenko A. Fight for Influence: Russia in Central Asia. USA: Carnegie Endowment for International Peace, 2013
7. Reus-SmitCh.,Theories of International Relations. New York (N.Y.) : Palgrave Macmillan, 2005
8. Wendt. A., Tarptautinės politikos socialinė teorija. Vilnius: Eugrimas, 2005

Kelių autorių knygos:

9. Brecher M., Harvey Frank P., Millennial Reflections on International Studies : Realism and Institutionalism in International Studies. USA: University of Michigan Press, 2009
10. Guzzini S., Leander A., Constructivism and International relations. Alexander Wendt and his critics, New York: Routlege, 2006
11. Hollis M., Smith S., Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas. Vilnius: Tyto Alba, 19984
12. Klotz A, Lynch C., Strategies for research in constructivist international relations, New York, England: M. E. Sharpe Armonk, 2007
13. Kortunov A., Shoumikhin A. Rusia and Central Asia: Evolution of Mutual Perceptions, Policies and Interdependence. USA: Palgrave Mcmillian, 1998
14. Viotti P. R., Kauppi M. V., International relations and world politics. Security, Economy, Identity, USA: Prentice Hall, 1997

Knygos be autoriaus:

15. Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius : Alma littera, 2013

Straipsniai moksliniuose žurnaluose:

16. Aggestam L., Role Conceptions and the Politics of Identity in Foreign Policy. ARENA Working Papers, Vol. 1999, No. 8, 1999

17. Alexander G., Koehane R. The Concept of National Interests: Uses and Limitations. Presidential Decisionmaking in Foreign Policy. Boulder: Westview, 1980

17. Ambrosio T., Catching the „Shnaghai Spirit“: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia. Europe-Asia Studies, Vol. 60, no 8, 2008. P. 1325-1327

18. Baršytė J., Daniliauskas J. Geopolitinė Rusijos Federacijos užsienio politikos orientacija po 2001 m. rugsėjo 11. Politologija, 2003, Vilnius

19. Chien-peng Chung, ‘China and the institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization’, Problems of Post-Communism 53(5), 2006

20. Dadabaev T. Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia states. Journal of Contemporary China, 23:85,2013

21. Holsti K. J., National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. International Studies Quarterly, Vol. 14, No. 3, 1970

22. Hopf T., The promise of constructivism in International Relations, International security, Vol. 23, No 1, 1998

23. Jakniūnaitė D., Nekrašas E., Kaip tirti tarptautinius santykius kosnstruktyvistiškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė, Politologija 2010/3, Vilnius, 2010

24. Jakniūnaitė D. Alexanderio Wendt‘o iššūkis tarptautinų santykių teorijai. Politologija 2005/4 (40), Vilnius: VU TSPMI,

25. Katz M. N. Russiaand the Shanghai Cooperation Organizaton: Moscow‘s lonely road from Bishek to Dushanbe. Assian perspective, Vol. 32, No. 3. 2008

26. Kazantsev A. , ‘Russian policy in Central Asia and the Caspian Sea region’, Europe-Asia Studies 60(6), 2008

27. Kojola L., Ivanauskas V. Lithuanian Eastern Policy 2004-2014: The Role Theory Approach

28. Laruelle M. Russia in Central Asia: Old history, new challenges? Working paper no. 3. EUCOM, 2009

29. Martin L. ‘Interests, power, and multilateralism’, International Organization 46(4), (1992)

30. Nurgaliev B., ‘Statement of the SCO Secretary-General Bolat K. Nurgaliev at the Security Forum of the Euro-Atlantic Partnership Council’, Astana, 25 June 2009

31. Oldeberg I. The Shanghai Cooperation Organization: Power house or Paper Tiger? 2007

32. Oresman M. Repavingin Silk Road. China‘s Emergence in Central Asia. London, East Gate Book, 2010 07

33. Roy M. S., The Shanghai Cooperation Organization, India Seeking New Role in the Eurasian Regional Mechanism, Institute for Defence Studies and Analyses, New Delhi: No. 34 February 2014
34. Sznajder A. P. China‘s Shanghai Cooperation Organization Strategy. Journal of International Political Sociology. Volume 5, Spring, 2006
35. Volovoj V. Politinio stabilumo Centrinėse Azijos valstybėse problema: iššūkiai ir stabilizacijos pagrindai. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2012
36. Walker S. G., The Relevance of Role Theory to Foreign Policy Analysis. Durham, NC: Duke University Press, 1987
37. Weiquing Song, Interests, Power and China‘s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO), Journal of Contemporary China, 23:85, 2013
38. Wendt A., Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. Cambridge university press: International Organization, Vol. 46, No. 2, 1992

Elektroniniai šaltiniai:

39. Bin Y., China and Russia tussle over SCO‘s future. *The Global Realm, 2011 0913,* http://theglobalrealm.com/2011/09/26/china-and-russia-tussle-over-scos-future/[žiūrėta: 2015 04 22]
40. Basharat H. „Russia backs Afghan bid for SCO observer status“ *Pa jwhok Afghan News,* 2011 birželio 16, http://www.pajhwok.com/en/2011/06/16/russia-backs-afghan-bid-sco-observer-status[žiūrėta: 2015 02 13]
41. Central Intelligence Agency. The world factbook, Central Asia: Kazakhastan, rasta https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html, [žiūrėta 2015 03 21]
42. Cohen D. China‘s SCO Road to Nowhere. *The Diplomat. 201111.* http://the-diplomat.com/china-power/2011/11/11/chinas-sco-road-to-nowhere/[žiūrėta: 2015 04 25]
43. Cooley A., China‘s Changing Role in Central Asia and Implications for US Policy: From Trading Partner to Collective Goods Provider. Columbia University. Rasta: http://www.uscc.gov/sites/default/files/Cooley%20Testimony_3.18.15.pdf, [žiūrėta 2015 04 25]
44. Denisenko V. Maskvos blokas. Geopolitika, 2009 03 16. Rrasta http://www.geopolitika.lt/?artc=322[žiūrėta: 2015 04 25]
45. Domnitskaya M., SCO: struggle against the „three evils“. *The voice of Russia,* 2011 birželio 12d. http://english.ruvr.ru/2011/07/12/53129712.html[žiūrėta: 2015 02 19]
46. Epstein C., Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics.European Journal of International Relations, 2011.P. 329. Rasta: http://ejt.sagepub.com/content/17/2/327.full.pdf+html[žiūrėta: 2015 01 13]
47. Jakevičiūtė J., Paradigminės konstruktyvistų ir neorealistų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja. *Vytauto Didžiojo*

universitetas. P. 146. Rasta: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_2029-0225.V_9.PG_143-168/DS.002.0.01.ARTIC [žiūrėta: 2015 01 25]
48. Karpavičiūtė I., Kaita ir nacioanlinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 100. Rasta: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_2029-0225.V_13.PG_99-134/DS.002.0.01.ARTIC[žiūrėta 20150222]
49. Kizekova A. WhyRussia needs Asia Mater plan. *The diplomat. 2011 11 16.* http://the-diplomat.com/2011/11/16/why-russia-needs-asia-master-plan/[žiūrėta: 2015 04 25]
50. Kucera J. What Does Adding India and Pakistan Mean For The SCO? *Eurasia net,* 2014 10 07. Rasta http://www.eurasianet.org/node/70346[žiūrėta 2015 03 05]
51. Kucera J., Russia and SCO Military Exercises. *The Diplomat, August 28, 2014.* Rasta http://thediplomat.com/2014/08/russia-and-the-sco-military-exercises/[žiūrėta 2015 03 16]
52. Kumar S., „Whythe SCO Matters“, *The diplomat,* 2011 birželio 29d., http://the-diplomat.com/indian-decade/2011/06/29/why-the-sco-matters/[žiūrėta: 2015 02 26]
53. Lamoureux D., The Shangai Cooperation Organization: Assesing China. Journal of Energy Security, December 14, 2011. Rasta: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=331:the-shanghai-cooperation-organization-assessing-chinas-energy-strategy-in-central-asia&catid=121:contentenergysecurity1111&Itemid=386[žiūrėta 2015 04 25]
54. Medeiros S., Taylor Fravel L. China‘s New Diplomacy. *Foreign Affairs*, December 2003. Rasta: http://www.foreignaffairs.com/articles/59362/evan-s-medeiros-and-m-taylor-fravel/chinas-new-diplomacy [žiūrėta 2015 04 22]
55. North Atlantic Treaty Organization. Resolute Support Mission in Afghanistan, February 25, 2015. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm[žiūrėta 2015 04 25]
56. Satke R., Galdini F., How is the Ukraine crisis affecting Central Asia? Aljazeera, 2014 June 07 < http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/ukraine-crisis-central-asia-201466124720172220.html> [žiūrėta: 2015 04 25]
57. Shanghai Cooperation Organization, rasta: http://www.sectsco.org/EN123/Pakistan.asp[žiūrėta 2015 03 05]
58. Thies Cameron G., Role Theory and Foreign Policy. USA: University of Iowa, 2009, p. 11. Rasta: http://myweb.uiowa.edu/bhlai/workshop/role.pdf[žiūrėta 2015 03 03]
59. TheWorldFactbook. *China*.https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html[žiūrėta: 2015 04 25]
60. The World Bank. Migration and Remittance Flows in Europe and Central Asia: Recent Trends and Outlook, October 2, 2013. Rasta: http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/migration-

and-remittance-flows-in-europe-and-central-asia-recent-trends-and-outlook-2013-2016[žiūrėta 2015 04 27]
61. Tiezzi S. China‘s „New Silk Road“ Vision Revealed. The Diplomat, May 9, 2014. Rasta: http://thediplomat.com/2014/05/chinas-new-silk-road-vision-revealed/, [žiūrėta 2015 04 25]
62. Volovoj V. „Centrinė Azija: vidinės ir išorinės reikšmės faktoriai“, Geopolitika, 2006 10 09, rasta: http://www.geopolitika.lt/?artc=315 [žiūrėta 2015 04 12]
63. Weitz R., Astana Backs Wider SCO Regional Role, June 25, 2012. The Jamestown Foundation. Rasta: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39536#.VQ1nnPmsX-9 [žiūrėta 2015 03 21]

Dokumentai:

64. Astana Declaration of the 10th Anniversary of the Shanghai Cooperation Organisation, 2011 birželio 15d., http://www.sectsco.org/EN/show.asp?id=294 [žiūrėta: 2051 02 19]
65. Charter of the Shanghai Cooperation Organization, http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=69[žiūrėta: 2015 02 18]
66. Declaration on the Fifth Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization 2006 birželio 15d. Rasta http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=94,[žiūrėta 2015 03 14]
67. JOINT COMMUNIQUE of the results of 13th Meeting of the Council of Heads of Government (Prime Ministers) of the Shanghai Cooperation Organisation Member States. 20141215, rasta: http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=561[žiūreta 2015 03 16]
68. Protocol on Establishmen to the SCO – Afghanistan Contact Group betweeen the Shanghai Cooperation Organisation and the Islamic Republic of Afghanistan“, 2009 05 07. http://www.sectsco.org/EN/show.asp?id=70[žiūrėta: 2015 02 13]

SANTRAUKA

R. Vaičiulytė Rusijos ir Kinijos politinių ir ekonominių interesų Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje analizė / Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. VadovėDoc. Dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Politikos ir Vadybos fakultetas, Politikos mokslų institutas, 2015.

2015 m. liepos mėnesį Ufoje vyksiančiame Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos aukščiausių vadovų susitikime paaiškės, ar Indijos ir Pakistano valstybės taps visateisėmis organizacijos narėmis, kitaip tariant, atsiranda galimybė istoriniam organizacijos plėtros etapui. ŠBO – tai „Šanchajaus penketo“ valstybių (Rusija, Kinija, Kazachstanas, Tadžikistanas ir Kirgizija) pagrindu sukurtas bendradarbiavimo formatas Centrinės Azijos regione. Pagrindinėmis organizacijos veikėjomis laikomos Rusija ir Kinija, kurių politiniai ir ekonominiai interesai persipina ŠBO, o taip pat turi didelės įtakos organizacijos transformacijai bei jos tapatybės formavimui.

Darbo objektu nustačius Rusijos ir Kinijos politinius ir ekonominius interesus Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje, tirta problema – kokie minėtų valstybių interesai dominuoja ŠBO ir koks galimas jų poveikis Centrinės Azijos šalims bei organizacijos transformacijai ir jos tapatybės formavimui. Analizuojant pagrindinius konstruktyvizmo teorijos apsektus, susijusius su nacionaliniais interesais, tapatybėmis ir valstybių elgsena tarptautiniuose santykiuose, konstruojama teorinė prieiga, skirta Rusijos ir Kinijos interesams tirti. Atliekant darbą nadojami aprašomasis-analitinis, lyginamasis, dokumentų analizės ir atvejo studijos metodai. Atlikus išsamią dokumentų ir mokslinių tyrinėjimų analizę, prieita prie išvados, jog pagrindinius Kinijos politinius interesus lemia „Naujos diplomatijos vykdymas“, o ekonominiai siekiai ŠBO susiję su valstybės energetinių išteklių poreikiais. Rusijos politinius interesus lemia eurazizmo idėjomis grįsta valstybės tapatybė, pagal kurią CA valstybės tampa įrankiu, siekiant įtvirtinti pagrindinį Rusijos interesą – išlaikyti „didžiosios galios“ statusą regione. Ekonominiai šios valstybės siekiai ŠBO gali būti įvardijami kaip noras sumažinti Kinijos ekonominį dalyvavimą Centrinės Azijos regione.

Magistro darbą sudaro trys dalys: pirmoje dalyje analizuojama konstruktyvizmo ir vaidmens teorijos, kurios naudojamos kaip teorinė prieiga valstybių interesams ŠBO tirti. Antroje darbo dalyje nagrinėjama ŠBO transformacija pagal organizacijos tikslus ir uždavinius, efektyvus ir neefektyvus veikimas. Taip pat šioje dalyje tiriami Centrinės Azijos valstybių, Indijos ir Pakistano interesai ŠBO. Trečioji darbo dalis skirta Rusijos ir Kinijos politinių ir ekonominių interesų ŠBO analizei atlikti ir suformuoti organizacijos tapatybės tipus.

SUMMARY

S. Vaičiulytė. Russian and Chinese political and economic interests analysis in the Shanghai Cooperation Organization / Master's thesis in International Politics and Economics. Supervisor Doc. Dr. Audronė Janužytė- Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Sciences, Mykolas Romeris University, 2015.

In 2015 July in Ufa will be held the summit of the Shanghai Cooperation Organization. It is planed that afterwords will be clear whether the Indian and the Pakistani states will be full members of the organization, in other words, an opportunity for historical organization development phase. SCO – it is an organization based on "Shanghai Spirit" countries (Russia, China, Kazakhstan, Tajikistan and Kyrgyzstan) in Central Asia. The key players in the organization are Russia and China, whose political and economic inetrests intertwined SCO, and also has a significant impact on the organization's transformation and its identity formation.

Master's thesis objects Russian and Chinese political and economic interestsof the Shanghai Cooperation Organization. Analysed problem – which interests of those states dominate in the SCO and what impact they have on Central Asian countries, on the transformation of the organization and its identity formation.The analysis of the main constructivist theory aspects, related to the national interests, identities and states behavior in international relations, constructed as a theoretical access for Russian and Chinese interests exploration. In master thesis were used descriptive-analytic, comparative, document analysis and case study methods. Extensive documentation and scientific research analysis led to the conclusion that the main Chinese political interests to create "new diplomacy enforcement" and economic aspirations of the SCO associated with the state of energy resources.Russian political interests determined by using Eurasism ideas based on the identity of the state, according to it, the CA state becomes a tool in order to establish the main Russian interest - maintain a "great power" status of the region.The economic aims of this state in the SCO can be identified as a desire to reduce China's economic presence in Central Asia.

The Master's thesis consists of three parts: the first part analyzes the constructivism and role theories, which are used as the theoretical background in order to investigate the interests of the SCO Member states.The second part deals with the transformation of the SCO according to the organization's goals and objectives, efficient and inefficient operation.Also in this part studied Central Asian countries, India and Pakistan interests of the SCO.The third part is devoted to Russian and Chinese political and economic interests analysis in the SCO and to create a corporate identity types.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos tikslai bei uždaviniai, lemiantys jos transformacijos tendencijas. Remiantis konstruktyvistinės teorijos esminiais aspektais – valstybių tapatybės ir nacionalinių interesų įtaka jų elgsenai tarptautinėje sistemoje – išanalizuoti Centrinės Azijos valstybių, Indijos ir Pakistano bei pagrindinių organizacijos veikėjų – Rusijos ir Kinijos interesai ŠBO ir atskleisti galimi organizacijos tapatybės tipai.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama konstruktyvizmo ir vaidmens teorija, kurios šiame darbe naudojamos kaip teorinė prieiga Rusijos ir Kinijos politiniams ir ekonominiams interesams ŠBO tirti ir paaiškinti. Antroje dalyje nagrinėjami ŠBO tikslai, uždaviniai ir jos sugebėjimas efektyviai veikti. Taip pat analizuojami CA valstybių ir Indijos bei Pakistano siekiai organizacijoje. Trečioji darbo dalis skirta Rusijos ir Kinijos politiniams ir ekonominiams interesams ŠBO tirti bei atskleisti galimus organizacijos tapatybės tipus.

Pagrindiniai žodžiai: tapatybė, Centrinė Azija, Rusija, Kinija, ŠBO, politiniai interesai, ekonominiai interesai.

ANNOTATION

Master's thesis analyzed aims and objectives of the Shanghai Cooperation Organisation that determine its transformation trends. Central Asian states, India and Pakistan as well as the main players in the organization - the Russian and Chinese interests in the SCO were analysed based on the fundamental aspects of constructivist theory - nations identity and national interests' influence to their behavior in the international system. Also the organization's identity types were disclosed.

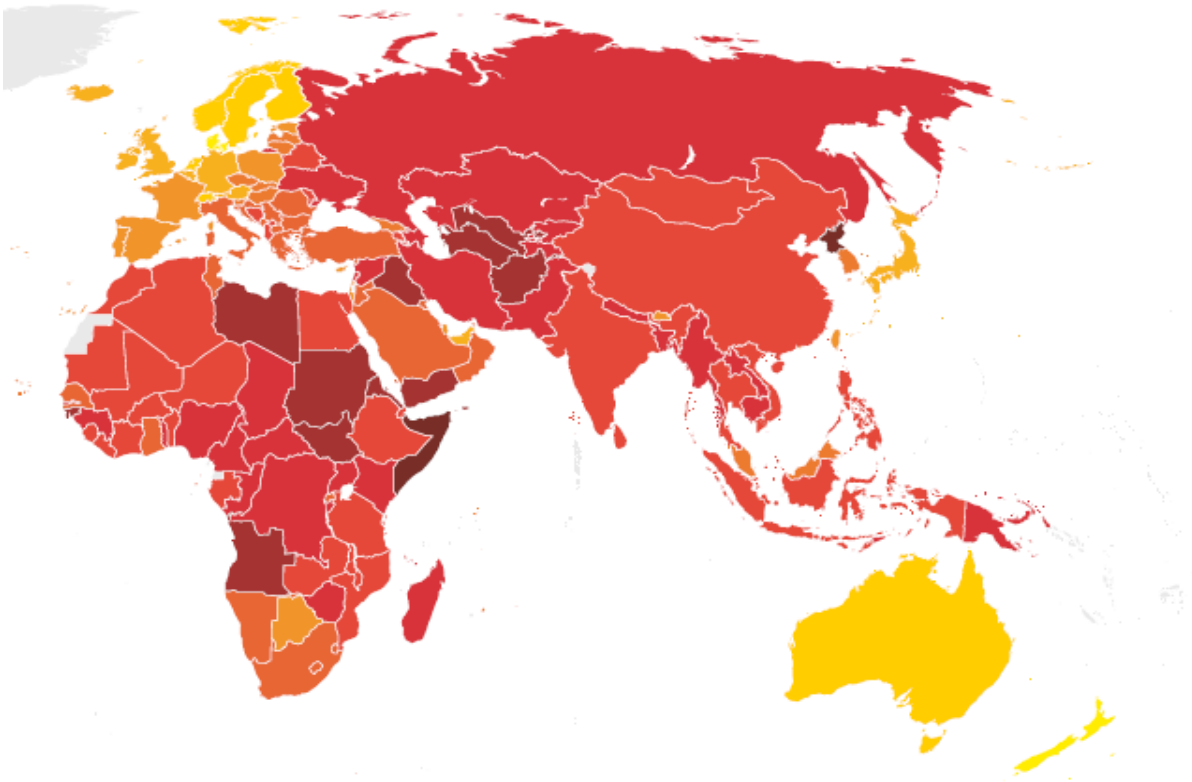
The first part analyzes constructivism and the role theory that that was used the theoretical background in order to investigate and explain Russian and Chinese political and economic interest with the SCO. The second part deals with the SCO aims, objectives and its ability to operate effectively. It also analyzes the CA countries', India's and Pakistan's interests in the organization. The third part is devoted to investigate Russian and Chinese political and economic interests in the SCO and disclose the possible types of the organization's identity.

Key words: identity, Central Asia, Russia, China, the SCO, political interests, economic interests.

PRIEDAI

1. Priedas

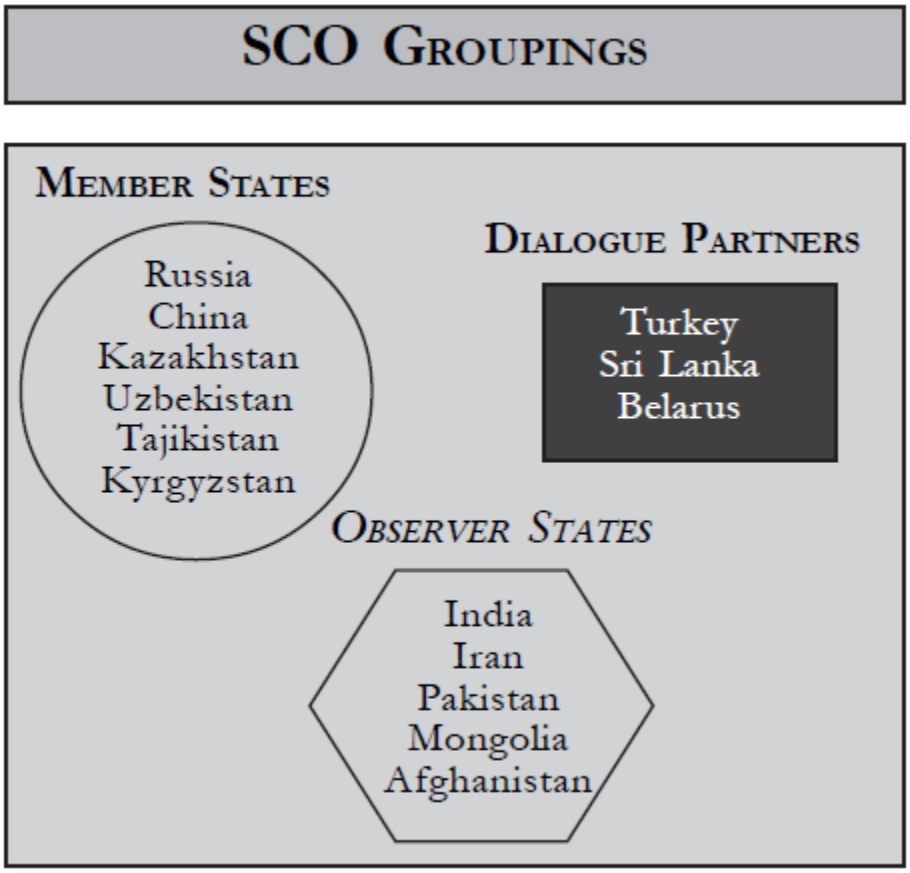
Korupcijos valdžioje indeksas 2014 m.

RANK	COUNTRY/TERRITORY	SCORE
85	Trinidad and Tobago	38
85	Zambia	38
94	Armenia	37
94	Colombia	37
94	Egypt	37
94	Gabon	37
94	Liberia	37
94	Panama	37
100	Algeria	36
100	China	36
100	Suriname	36
103	Bolivia	35
103	Mexico	35
103	Moldova	35
103	Niger	35
107	Argentina	34
107	Djibouti	34
107	Indonesia	34
110	Albania	33
110	Ecuador	33
110	Ethiopia	33
110	Kosovo	33
110	Malawi	33
115	Côte d'Ivoire	32
115	Dominican Republic	32
115	Guatemala	32
115	Mali	32
119	Belarus	31
119	Mozambique	31
119	Sierra Leone	31
119	Tanzania	31
119	Vietnam	31
124	Guyana	30
124	Mauritania	30
126	Azerbaijan	29
126	Gambia	29
126	Honduras	29
126	Kazakhstan	29
126	Nepal	29
126	Pakistan	29
126	Togo	29
133	Madagascar	28
133	Nicaragua	28
133	Timor-Leste	28
136	Cameroon	27
136	Iran	27
136	Kyrgyzstan	27
136	Lebanon	27
136	Nigeria	27
136	Russia	27
142	Comoros	26
142	Uganda	26
142	Ukraine	26
145	Bangladesh	25
145	Guinea	25
145	Kenya	25
145	Laos	25
145	Papua New Guinea	25
150	Central African Republic	24
150	Paraguay	24
152	Congo Republic	23
152	Tajikistan	23
154	Chad	22
154	Democratic Republic of the Congo	22
156	Cambodia	21
156	Myanmar	21
156	Zimbabwe	21
159	Burundi	20
159	Syria	20
161	Angola	19
161	Guinea-Bissau	19
161	Haiti	19
161	Venezuela	19
161	Yemen	19
166	Eritrea	18
166	Libya	18
166	Uzbekistan	18
169	Turkmenistan	17
170	Iraq	16
171	South Sudan	16
172	Afghanistan	12
173	Sudan	11
174	Korea (North)	8
174	Somalia	8

2. Priedas

Valstybių sugrupavimas organizacijoje.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 – 04– 30

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Politikos ir Vadybos fakulteto, Politikos mokslų instituto, Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentė_____Reda Vaičiulytė_____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„____Rusijos ir Kinijos politinių ir ekonominių interesų Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje analizė___“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ __Reda Vaičiulytė_

(parašas) *(vardas, pavardė)*